

Guidemanual for Røst Kommune

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	5
Røst	5
Overnatting (sommeren 2005)	5
Rost Bryggethotell:	5
Fiskarheimen	6
Røst Havfiskecamping:	6
Kårøya Rorbucamping:	6
Telt:	6

Servering	6
Butikker	6
Post	7
Bank	7
Statistikker over Røst (Kilde: ssb.no)	7
Innbyggere	7
Befolkningsutvikling 1990-2004	7
Befolkningsstruktur 2004. Prosent	8
Bosetting 2003	8
Befolkningen etter kjønn og alder. 1.1. 2005. Prosent	8
Barnehager og utdanning 2002	8
Kommunestyrevalget 2003	9
Kommuneøkonomi 2002	9
Arbeid/inntekt	10
Boforhold 2001	10
Helse, sosial og omsorg 2002	11
Attraksjoner	11
Brygga	11
Røst kirke	12
Alterskapet	14
Krusifikset	15
Døpefonten og kannen	15
Alterduken og Antependium	16
Lysekronen	17
Messinglysekronene	17
Alterkalk	17
Lysgloben	17
Orgelet	17
Fjæresteinen med Kong Olavs signatur	18
Minnesteinen	18
Den gamle kirkeklokken	18
Jochum Jørgensen Althand	19
Kirkesølvvet som forsvant	21

Vedlikehold	26
Gammelkirka	29
11 Nido	30
Skomværfir	31
Gamle tufter etter kirke	34
Fuglefjellene	35
Helvete	36
Hulereligion	36
Querini	36
Bosetninger	
Galleri Utrøst	
Historiske scenarioer	37
Røst og Værøy	
Folketallet på Røst	38
Lege	38
Røst — et stedforforbrytere	38
Presten Lagaard og sjørøverne på Røst	40
Strandetfransk skip	40
Butikker på Røst i gamle dager	40
Røst skole	41
Ferge	41
Luftfart	42
Begravelse	42
Kongetorsken	42
Erik Hansen Schønnebøl, fogd i Lofoten og Vesterålen 1575-1580 og hans beretning	42
Eggsamling	43
Husdyrene og Querini	43
Den store brennevinsdagen	43
Nils Nilsen Røst	44
Kartfra 1539	44
Svart hav	44
Fredrik Høvedsmann	44

Helge Helgesen og pingvinene	45
Hester	45
Den gamle kirkegården	45
Tufter	45
Storfiellet	47
Første utdannede lærer	48
Overtro	48
Glea 1939	49
Sveitserotta i Vedøya	49
Blodgrunnen	49
Tørrfisk og dens tradisjoner	51
Lundefanging	51
Gjenstander	51
Theodor Kittelsen	53
Førstegrøden til presten	53
Røst som særegent akademi	53
Originale Røstværinger	54
Væreiersystemet	54
Lyngvær	55
Sagn	55
Kirkesagn	55
Draugen	55
Finnkonas hevn	55
Ellefsnyken og Hernyken	56
Skaneenefra Ut-Røst	56
Stavøykjerringa	56
Tangspøngkjerringa	56
Gullgryter	57
Austdalskjerringa Storfjellet — Gullet og kjerringa	
Fru Hoel	57
Kilder	58
Introduksjon	
Denne guidemanualen kan brukes til som en veiledning for guider på Røst.	

Røst

Røst, representerer naturkreftene. Navnet Røst kommer fra gammelnorsk rost som betyr "malstrøm" eller "kvervelstrøm" (Myrvang, 1994).

Areal: 1 1,2 km²

Ca % av Norges sjøfuglbestand hekker her. I gamle dager dro røstværingene ut til fuglefiellene og bodde der i fangsthytter noen uker om gangen. Kvinnene holdt seg hjemme og tok seg av husdyra og barna. Mai var eggmåned. De hang i tau nedover de bratte fjellflogene for å få tak i eggene. Det som ikke ble spist av egen mage, ble byttet med varer på fastlandet. Øybuenes rikdom var egg, saltet fuglekjøtt og saltfisk. Fugl og egg var en del av livsgrunnlaget i tillegg til fisk. Ku og sau fantes også. (Røde, 1996, side 116).

Ytterst i Lofoten, ute i havet ca 100 km vest av Bodø og 115 km nord for Polarsirkelen, ligger Røst med sine 365 øyer, holmer og skjær. Røstlandet er den største av øyene i kommunen og dens høyeste punkt hever seg ikke mer enn 12 m over havet. Sør for Røstlandet reiser øyene Storfjellet, Vedøya, Trenyken og Hærnyken seg som kjempemonumenter i havet. Storfiellet er det høyeste av disse fjellene, med sine 259 m o.h. Hele befolkningen i kommunen finner vi på Røstlandet og et par mindre øyer, som er bundet sammen med veier til Røstlandet (Lofoten.com, 2006).

Generelle tilbud

Overnatting (sommeren 2005)

Røst Bryggehotell:—

0 750,-/900,- for dobbeltrom weekend/midtuke, frokost inkludert 0
575,-/690,- for enkeltrom weekend/midtuke, frokost inkludert.

Fiskarheimen:

● 700,- for dobbeltrom, frokost inkludert ' 500,- for enkeltrom, frokost inkludert
Røst Havfiskecamping:—

- Enkeltrom 350,-
- Dobbeltrom 450,-
- 4 mannsrom 650,-
- Kjøkkenrom 750,-

- Hytte for 6 pers 1350,-
- Hus for 6-8 pers 1350,-

Kårøya Rorbucamping: _____

- 150,- pr seng, 50,- ekstra hvis man trenger sengetøy

Telt:

- Folk med telt som ønsker tilgang til toalett/dusj[kjøkken/vaskeri kan dra til Færøya, 100,- per telt per natt.
- Folk som vil villcampe sendes til Fotballsletta eller der borti.

Servering

- Querini Pub og Restaurant — åpningstider på veggen
- Røst Bryggehotell - kjøkkenet er åpent til klokka 21.30
- Røstmat — åpningstider på veggen
- Fiskarheimen — servering 10.00 til 20.00
- Grillbua — varierende åpningstider

Butikker

- Røst Handel
- Røst Handel avdeling Glea er åpen bare på vintertid.

- Ekrem Handel

Post

Posthus er på butikken, butikkpost og har samme åpningstider som Ekrem Handel/Nærmat.

Bank

Bank finnes på kommunehuset. Åpent 2 dager i uka.

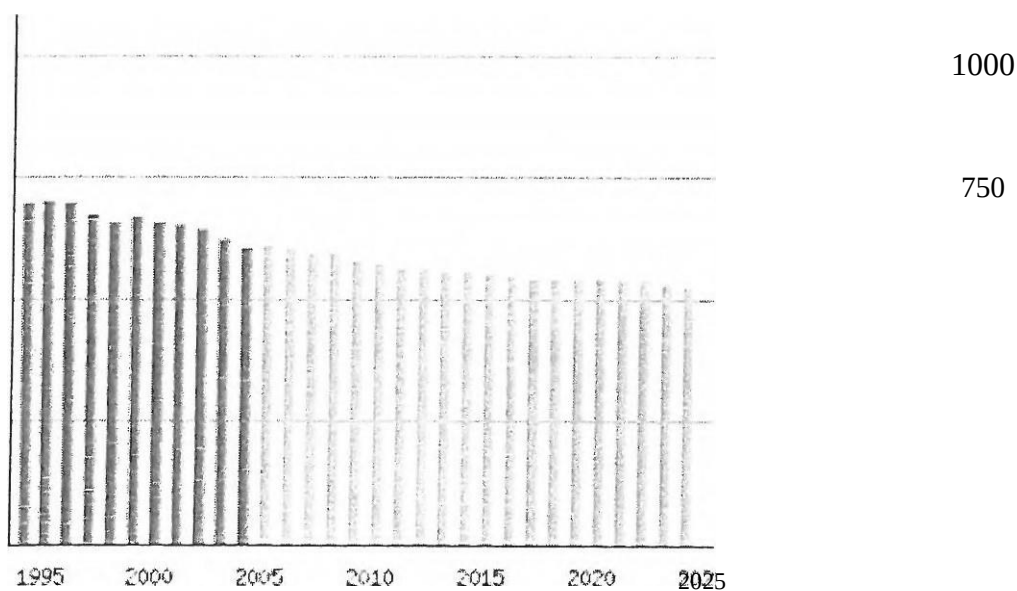
Statistikker over Røst (Kilde: ssb.no)

Innbyggere

1.1.2005:

602

Folkemengde 1990-2005 og framskrevet 2006-20201

(Kilde: SSB.NO)

Befolkningsutvikling 1990-2004

Fødselsoverskudd	-6	7	3	6	8	5	1	-4	-1	3	-1	4	2	-4	-8
Nettoflytting inkl. inn- og utvandring	-4	20	18	11	-3	1	-5	-24	-12	9	-13	-6	-10	-20	-11
Folketilvekst	-10	27	21	17	5	6	-4	-28	-13	12	-14	-2	-8	-24	-19
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004

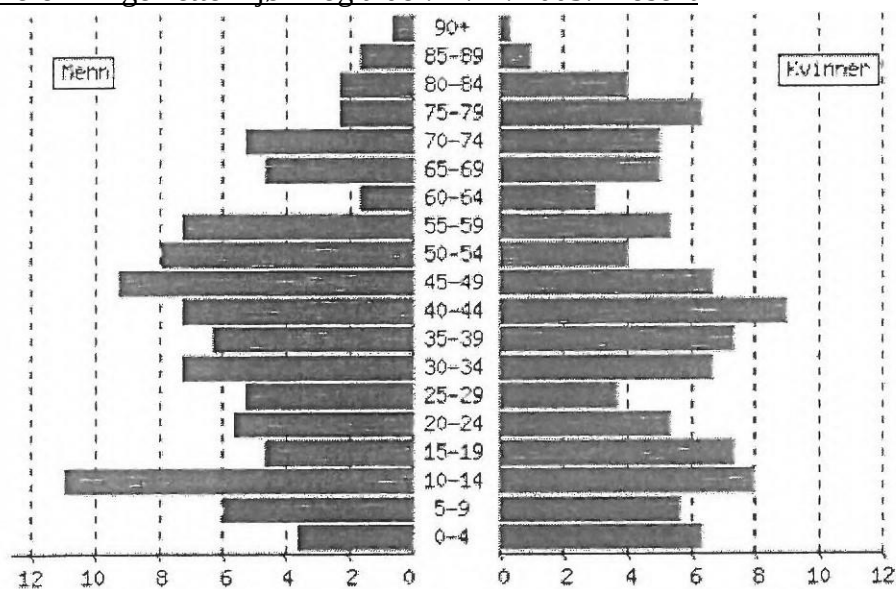
Befolkningsstruktur 2004. Prosent

	Kommunen	Fylket	Landet
Andel barn og unge 0-17 år	25,0	23,9	23,6
Andel eldre 80 år og over	5,0	5,0	4,6
Andel personer med innvandrerbakgrunn, vestlig	0,6	1,0	2,2
Andel personer med innvandrerbakgrunn, ikke-vestlig	1,8	2,2	5,4

Bosetting 2003

	Kommunen	Fylket	Landet
Befolkning per km ²	56,1		14,1
Andel bosatt i tettbygde strøk. Prosent	59	66	77

Befolkningen etter kjønn og alder. 1 . 1 . 2005. Prosent

Barnehager og utdanning 2002

	Kommunen	Fylket	Landet
Andel barn 1-5 år med barnehageplass. Prosent	66,7	69,8	65,9

Elever per klasse, klassetrinn 1-7	10,4	17,6	19,5
Elever per klasse, klassetrinn 8-10		20,1	23,8
Andel elever i grunnskolen med spesial undervisning. Prosent	3,0	6,8	5,7
Prosent			
Menn	5,6	15,8	22,1
Kvinner	12,6	17,4	22,5
Andel av befolkningen 16 år og eldre med høyere utdanning. 9,0 16,6			22,3

Kommunestyrevalget 2003

	Kommunen Fylket Landet		
Valgdeltakelse. Prosent.	65,3	55,1	59,1
Prosentandel kvinnelige kommunestyrerepresentanter 55		37	35
Andel stemmer på			
Ap	48,2	31,0	27,5
FrP	0,0	13,6	16,4
H	0,0	11,9	18,1
KrF	0,0	3,5	6,4
S	0,0	10,8	7,9
SV	0,0	15,3	12,4
0,0		3,1	3,8
Andre	51,8	10,8	7,4

Kommuneøkonomi 2002

	Kommunen Fylket Landet		
Frie inntekter per innb. Kroner	0	27 060	24 771
Brutto utgifter fordelt på sektor. Prosent			
Administrasjon	0,0	10,5	9,4
Barnehage	0,0	6,8	7,2
Grunnskole	0,0	23,6	23,4
Pleie og omsorg	0,0	27,1	26,3
Kommunehelse	0,0	5,1	4,1
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene	0,0	0,3	9,7
Netto lånegjeld per innb. Kroner	0	55 447	43 422

Statlige rammeoverføringer som andel av brutto driftsinntekter. Prosent 31,7 21,5 Salgs- og leieinntekter i kommunen i prosent av driftsinntektene 13,1 15,6

Arbeid/inntekt

	Kommunen	Fylket	Landet
Sysselsatte 16-74 år (med bosted i kommunen). 4. kvartal 2003.			
Prosent av befolkningen	76	67	69
Menn	82	70	73
Kvinner	70	65	66
Registrerte arbeidsledige 16-74 år som andel av arbeidsstyrken.			
	2,7	3,7	3,2
	2,4		3,0
	3,0		
	253		
	100		
	328		
	500		
	173		
	600		
2002. Prosent			Kvinner
Menn			
Kvinner			
Netto innpendling til Røst. 2001			Sysselsatte fordelt
Andel uførepensjonister 16-66			på næring
år. 2002. Prosent			2004.
Bruttoinntekt per innb. 17 år og			Prosent
over. 2002			P
Menn			r

imær	24,0	6,9
Sekundær	30,9	3,5
Tertiær	45,1	17,8
Sysselsatte fordelt på		20,5
sektor. 2004. Prosent		75,3
Offentlig forvaltning		76,0
Privat sektor og offentlige		
foretak		
3,3	28,2	
12,19,5	71,8	
229 100 262 800		38,230,4
273 600 328 600		
185 300 199 500		61,8 69,6

Boforhold 2001

		Kommunen	Fylket	Landet
Andel bosatte i blokk/bygård. Prosent	0,5	3,6	12,8	
Andel bosatte i boligbyggetre 1961 Prosent	63,7	71,1	66,9	
Andel husholdninger som disponerer bil. Prosent	51,3	71,1	70,3	

Helse, sosial og omsorg 2002

Kommunen Fylket Landet

Andel barn 0-17 år med barnevernstiltak Prosent	3,8	3,3	Sosialhjelpsmottakere per 100 innb. 20-66 år	8,7	5,5	4,6
Legeårsverk per 10 000 innb.	1,2	9,5	8,4			
Andel innb. 80 år og over som er beboere på institusjon. Prosent	24,1	16,5				
15,4 Andel innb. 80 år og over som mottar hjemmetjenester. Prosent	24,	47,7	48,0			

Attraksjoner Bygga

Røst kommune har overtatt det gamle handelsstedet Brygga med den tilhørende bestemorstua "Alidastua". Hensikten er å gjøre eiendommen til bygdetun med samling av gjenstander fra de ulike tidsepoker stedet representerer (Røst Kommune, 2005).

Stedet ble oppført i siste halvdel av 1800 — tallet av Jacob Kristiansen. Hans sønn Reiert drev og videreutviklet stedet etter sin far. På sitt "fornemste" hadde Brygga foruten hovedbygning og en betydelig jordeiendom også rorbuer, butikk, forsamlingssted (Reiertsalen), poståpneri (Meland i Lofoten) og dampskipsanløp. Av dette forstår vi at stedet var av en viss betydning (Røst Kommune, 2005).

At Jacob Kristiansen i tillegg til virksomheten på Brygga også innehadde flere kommunale verv, samt var prestens medhjelper svekket neppe husets posisjon. Kristiansen ble 2 september 1910 tildelt kongens fortjenestemedalje i sølv (Røst Kommune, 2005).

Røst kommune har valgt å utpeke Brygga til kommunens tusenårssted. Dette forplikter, samtidig som det gir en enestående mulighet til å ta vare på og videreutvikle stedet til glede for kommende generasjoner. Målet er at Brygga vil bli et samlingspunkt i Røstsamfunnet, hvor både fastboende og tilreisende kan møtes for å få et innblikk i hvordan folk har levd her ute i havet i tidligere tider (Røst Kommune, 2005).

Røst kirke

Vår vakre kirke ble bygd av Det Nordlandske Kirke- og Skolefond i år 1900. Den er bygd som en langskipskirke med tårn i vestenden. Den 26 september 1900 ble den innviet av biskop Bøchmann, (Hausen, 1990). Etter innvielsen ga Værøy kommune festmiddag i bedehuset på Gleen (Glea). Men allerede 1. januar 1911 viste det seg at kirken begynte å skader, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kirken er en enkel trekirke som utvendig har fått en grundig reparasjon som ble ferdig i 1991 (Hausen, 1990). Organister og prester gjennom tidene kan finnes bakerst i manualen.

Kirken har cirka 270 sitteplasser.

Tidlig året 1913 ble reparasjonene påbegynt. Ble dyrt dengang også. Stortinget bevilget penger til reparasjonen 1 1914, og arbeidet ble overlatt til Anders Olsen Røv fra Værøy, som hadde med seg 3 mann. Det viste seg at tårnet måtte fornyes. Stokk for stokk ble bindingsverket skiftet, og han må ha gjort en god jobb for neste fornyelse kom ikke før I 1958. Da ble hele kirken oppmalt innvendig. De nye fargene, for det meste blått og gult ble nøyaktig blandet etter råd fra fargekonsulent og godkjent av stiftsdireksjonen, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

1 1960 ble kirken overdratt fra Det Nordlandske Kirke og Skolefond til Røst Kommune, på vegne av menigheten, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

1 1961 ble neste store utvendige reparasjoner gjort, denne gangen ble spiret belagt med kobber på nytt. Loddpipene og brannmuren I sakristiet ble revet og panelovner satt inn. Begge sakristiene ble samtidig oppusset. 1 1962 ble det installert elektrisk oppvarming I selve kirkerommet, som ble tilkoblet da strømkabelen fra Lofoten var ferdiglagt. Dette skulle vise seg å bli en delt velsignelse, ettersom det etter kort tid viste seg at luften ble for tørr, og alterskap, vegger og

tavler begynte å slå sprekker. Det ble da satt inn en luftfukter for å avhjelpe litt (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Den nye tiden var kommet til Røst og det ble satt større krav til toalettforholdene. I 1971 ble planene for tilbygg med garderobe, toaletter og bårerom godkjent av stiftsdireksjonen. Disse tilbyggene ble lagt på høyre og ventre side av tårnet. Nå oppsto neste problem. Skiferstein begynte å falle ned av taket, og det ble etterhvert farlig å oppholde seg i nærheten av skråtaken. Noen reparasjoner ble gjort, men nye steiner løsnet etterhvert. Det begynte å oppstå lekkasjer, og i 1989 begynte den siste store reparasjonen, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

I 1991 sto kirken ferdig i full utvendig skrud — noe forsinket til 90-årsjubileumet, men vel verdt å vente på. Det ble bestemt at den skulle males, slik at den var da den sto ferdig i 1900, altså hvit med brune detaljer rundt vinduer og karmen, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Alterskapet

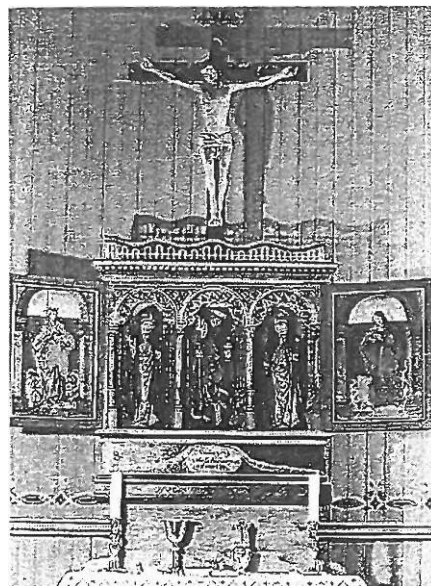
Røst kirke har ved siden av sitt berømte alterskap fra 1520 en rekke kunstnerisk og historisk interessante gjenstander. Disse er nærmere beskrevet i "Kirkeblad for Værøy og Røst" til 100 års jubileum (september 2000) (Hausen, 1990).

Selve alterskapet er gitt til Røst Menighet av den hollandske prinsesse Elisabeth, som senere ble Christian II's dronning av Danmark tidlig på 1500-tallet. Under et forferdelig uvær på vei til Danmark lovet hun ut alterskap til fem kystkirker i Norge, (Hausen, 1990).

Erkebiskop Erik Valkendorff ble sendt for å hente henne. Skipet hennes trues av forlis og hun avgir løfter til de høyere makter og hennes løfte er å gi gaver til fem kystkirker. Etter 10 døgn er både sjøsyken og reisen over. Og i 1517 kommer erkebiskopen tilbake til Nederland, Utrecht hvor det finnes en fremragende billedhugger som også lager alterskap. Omkring 1520 får handelshuset Bredegården i Bergen ett spesielt oppdrag, å få fem alterskap til kystkirker. Dermed havner ett av disse skapene på Røst, de andre i Hadsel, Leka, Ørsta og Grip (Olsen,

Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Røst alterskap, er 82 cm høyt og 113 cm bredt. Av de tre mannsfigurer i hver sin nisje er figuren i midten den Hellige Olav som seiret over hedenskapet (dragen), men mistet både kronen og livet i 1030 i slaget ved Stiklestad (derfor står kronen på skjeve, til og med faller nesten av), symbolikken er klar; han er både konge og prest. Under sin fot trår han dragen, men dragen har kongens ansiktstrekk. Hellige Olav har hellebarden i sin høyre hånd (som man finner i det norske riksvåpen, i sin venstre hånd holder han monstransen (karet der man oppbevarte hellig brød). Til venstre står sannsynligvis biskop Nikolaus fra Lilleasia (4. årh.), som også i senere år ble feiret i Bergen som skytshelgen for barn. Til høyre står muligens St. Laurentius eller biskop og kirkefader Augustin, (Hausen, 1990).

På insiden av skapdørene finner vi bilder av de to kvinnelige helgener, Katarina av Alexandria (filosofenes skytshelgen) og Margaretha av Antiokia (skytshelgen for gravide kvinner), som begge hadde sterke sosiale engasjementer for Kyst-Norge. På dørenes utsider finner vi profetene Moses og Aron med de to viktige lovtavlene med de ti bud i full presteskrud, (Hausen, 1990).

Alterskapet har sannsynnligvis stått i fem forskjellige kirker. Kirkene har delvis vært rammet av lynnedslag og brent, dels rett og slett blåst over ende. Til og med alterskapet selv ble tatt av vinden da kirken i 1835 ble ødelagt av storm. Den gangen skal det ha blåst 150 meter bort fra kirkens tomt i noenlunde ubeskadiget tilstand. Det er har reparert og resturert noen ganger. I 1939-42 og i 1978 skjedde det store og omfattende reparasjonsarbeider. I oktober 1982 skjedde det til nå mest omfattende reparasjonsarbeider. Alterskapet ble pakket og sendt til riksantikvaren i Oslo. Tone Marie Olstad hos riksantikvaren tok seg av arbeidet med oppmalingen og restaureringen. 1 1989 kom skapet tilbake i fin stand. Da kirken ble oppusset i 1999 ble alterskapet satt inn i sakristiet mens malingsarbeidene pågikk (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Krusifikset

Krusifikset over alterskapet er av langt yngre dato — begynnelsen av 1800-tallet. De tre bokstavene RIA betyr antakelig REX IUDAORUM (latinsk = Kong av jødene eller REX IN ÆTERNUM = Konge i evighet), (Hausen, 1990).

Døpefonten og kannen

Døpefatet og kannen ser ut til å være svært gamle gjenstander. Under fatet kan du se 1500 innrisset, men det finnes nevnt i et kirkeregnskap fra 1690. Disse dåpsgjenstandene har altså fulgt kirkene i mange år. Under kirkeauksjonen ved århundreskiftet ble imidlertid kannen overdratt til R. Jacobsen. Etter hans død, tilbød arvingene å gi kannen til Røst kirke med to betingelser:

De ville ha erstattet kannens reparasjon på 25 kr, og de ville ha garanti for at den skulle tilfalle R. Jacobsens arvinger hvis den skulle selges igjen. Dette ble vedtatt i 1935. Etter den tid har døpekannen hatt sin plass sammen med fatet i Røst kirke, og der håper vi den kommer til å bli (Synnes & Hausen, 1990).

Alterduken og Antependium

Kirken har to alterduker

Den første alterduken i hardangersøm er brodert av Ingrid Raanes, og gitt til kirken av Ingrid og Alf Raanes, to utflyttete røstværinger. Alterduken ble første gang tatt i bruk 31. mai 1981, til konfirmasjonen. Duken kan beskues i kirkens inventarbok, som er utlagt i forbindelse med 100 års jubileumet. For kirkens jublieumsår fikk kirken Ingrid Raanes til å sy en ny alterduk (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kirken har et rødt og et grønt antependium. Under kirkens oppussing i 1999, da tekstiler ble tatt ned, fant man bak antependiumet, som er i ullstoff, en gulnet konvolutt festet til alterbordet, med følgende tekst:

"Mønsteret til dette antependium er tegnet av Frk. Gunvor Ingstad, Kalvedalsvei 10, Bergen utsendt ui <<Foreningen til fortidsminnemerkeres bevaring>>

Fru sogneprest Storaas, Værøy har utført syingen sommeren 1924.

p.t. Røst 12/7- 1924 Alfred Storaas sogneprest.>> (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Antependiumet bekler alterbordet under jubileumet. Det grønne antependiumet også i ullstoff er brodert av Bjørg Andreassen. høsten 1964. Motivet er lammet, et Kristussymbol (Joh. 1,29). Da fremstilles lammet med kors eller også med en seiersfane. Også slik understrekes ulike sider ved Kristi gjerning gjennom bildet av det lidende eller triumferende lam.

(Se inventarboken.) (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Lysekronen

Lysekronen som henger framme i kordøra er en gave gitt av Jacob Kristiansen på 1800 tallet. Ble gitt allerede til Gammelkirka. Forhistorien lyder omtrent som så: Jacob Kristiansens sønn Albert skulle sammen med to kamerater segle et fat fra Brygga til Glea på Rast. Båten var en 2 h roms nordlandsbåt. Men med det ruvende og tunge fatet om bord gikk det dessverre galt, de tre ungdommene kullseilte ved Gleodden og druknet. De to kameratene (Herman Nilsen fra Hafslo og Christian Fredrik Ellingsen) ble varslet funnet og lagt i kristen jord som det het den gang. I sin fortvilelse over tapet av sønnen, lovet Jacob Kristiansen å gi en gave til kirka så sant sønnen ble funnet. Så skjedde — og lysekrona fant sin plass i kirka (Hausen, 1990)..

Messinglysekronene

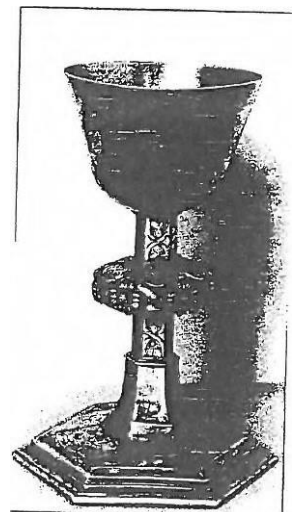
De to messinglysekronene ble gitt til innvielsen i 1900 av handelsmann Albert Bernhoft, (Synnes & Hausen, 1990).

Alterkalk

Røst hadde en alterkalk med paten fra det 16. årh. Den er laget ca 1515 i forgylt sølv og kommer fra hansabyen Lubeck i Nord Tyskland. Den finner vi dessverre ikke i kirken. Allerede i 1880 ble den plassert i Universitetets Oldsakssamling i Oslo. Vi hadde håpet å få den hit men det viste seg at den dessverre hadde blitt solgt for sølvets verdi etter dette, (Hausen, 1990).

Lysgloben

Lysgloben i smijern ble gitt til kirken fra Røst Kommune til kirkens 100 årsjubileum. Lysgloben symboliserer jordkloden, (Hausen, 1990).

Orgelet

Folk fra fjern og nær ga penger for å kjøpe pipeorgel til kirka (Hausen, 1990). Finnes et plakett i kirken ved orgelet med informasjon om dette.

Vi tror at orgelet ble satt inn i kirken i 1914. Orgelet er et pipeorgel med sju registreringer. Før elektrisiteten kom, ble luften pumpet manuelt. Ved strømbrydd kan ennå denne metoden benyttes. Den tørre luften har også gjort skade på orgelet, men ekspertene mener likevel at det er et godt orgel (Synnes & Hausen, 1990).

Den første vi vet spilte i kirken var Ågot Skaar, som spilte på sitt eget orgel (før kirkeorgelet kom), orgelet finnes fremdeles på Røst (Synnes & Hausen, 1990).

Fjæresteinen med Kong Olavs signatur

Utenfor kirken ligger denne spesielle steinen. Den 3. august 1963 kom kongeskipet Norge til Røst. Ombord var kong Olav og kronprins Harald. Kongen hadde vært oppe i Lofoten i forbindelse med åpningen av Lofotveien. Steinen var hentet fra Trollvika i Nesset (Synnes & Hausen, 1990).

Minnesteinen

Lenge hadde de som hadde mistet sine kjære på havet savnet et sted å gå til. I 1984 skaffet fiskarkvinnelaget en bauta og søkte menighetsrådet om å få reise den ved kirka. Bautaen er av grå granitt. Den er 1,70 — 0,60 m og bærer denne inskripsjonen:

"Herre hør min bønn og lat mitt rop komme til deg. Minne over omkomne fiskere i Røst.

Reist av Røst fiskarkvinnelag 1984"

Den ble avduket 17 mai 1984.

Den gamle kirkeklokken

Kirkens gamle klokke ble flyttet fra stein kirka til den nye kirka. Den hang der i mange år til folk begynte snakke om å få tak i en klokke med større rekkevidde. Den nye kirkeklokken ble anskaffet, finansiert av folket på Røst. Den 2. mai 1965 ringte den til høymesse for første gang. Den veier 345 kg og er stemt i tone H. (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Den kostet 1 1 385 kroner og ble levert fra O. Olsens & Sønn klokkestøperi. Fred, glede, trøst, la meg ringe for folket på Røst" er inngravert (Synnes & Hausen, 1990).

Den gamle klokken ble laget i skuret ved kirken i mange år. Den var sprukket, og lagrene rustet fast. Etter mange diskusjoner kom man til enighet om prøve i få klokken reparert og opphengt i klokkestøpul på kirkegården. Noen ildsjeler satte i gang innsamling, og folket på Røst var rause med penger til formålet. Etter tilbud fra klokkestøperiet. Ole Olsen Nauen, godtok man å få klokken smeltet, metallet rensset og klokken støpt på nytt. Denne prosessen ville gi klokken en garantitid på 25 år eller mer. Det ble gitt garanti for at samme metall skulle brukes, samt at ornament og skrift på den gamle klokken ble overført til den nystøpte klokken.

Klokken veier 200 kg, er stemt i tone D og har kolbe av helsmidd bløtt stål.

Klokken har samme ornament og innskrift som tidligere. "Land! Land! Land! Hør Herrens ord".

Klokken, annatur, oppheng og frakt beløp seg til kr. 37.921,00 inkl. m.v.a. (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Jochum Jørgensen Althand

Røst har hatt mange prester opp gjennom årene. Noen har skjøttet sin prestegjerning i fred og ro, og ikke gjort seg videre bemerket, verken i positiv eller i negativ retning. De aller tidligste kjenner vi ikke navnet på engang. Salig Querini nevner at en tysk munk i 1432 virket som prest for røstveringene. Utsendt fra en overordnet som ikke selv lot seg friste av de magre kår langt ute i havet. Trolig sorterte Røst dengang under høvdingsetet i Steigen, sånn kirkelig sett. Sikre er vi imidlertid ikke, men man kan jo anta. Og Steigen er i så måte ikke verre som overordnet enn Værøy? (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Noe seinere kom ordninga med føre ei "kallsbok" ei slags dagbok, der presten til Værøy og Røst førte inn sine erfaringer — gode, som dårlige. Feiles for de fleste presters omdømme er at det ble nedtegnet av etterfølgeren, og den la just ikke fingrene i mellom når forgjengeren skulle beskrives. Noen var strenge, noen var mildere i sin håndtering av menighetslemmene. Noen var nidkjære i sin tjeneste, andre syke og skrøpelige, og avlyste gjerne en høymesse, enn si en Røsttur for et godt lite kremt. Slik gir kallsboka et, om ikke helt sannferdig, så i alle fall menneskelig bilde av de klerikale høyheter. Mer "ned på gølv", for si det slik.

De hadde alle sine særtrekk. Ikke så rart forresteten for søkerne sto ikke i kø til embetet herute. Det var helst de med dårlige eksamener eller lyter av annen art på rullebladet som havnet her nord. Ikke kremen av de boklærde. med andre ord.. Noen her her på livstid. ganske enkelt fordi departementet så seg tilfreds med at delinquenten var forvist "udi nordlandene".

En bryksomhet mindre(Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000)..

Slikt skaper personligheter — Værøy og Røst har hatt sine, gudbedre. Å nevne dem alle ville blitt ei tjukk bok. Der er en representant for kirkens menn, Jochum Jørgensen Althand som bør nevnes. Ikke sånn å forstå at han var verstingen i klassen. Han kom høre så uheldig ut. Men først må vi stifte ham litt i historisk lys for å forstå hans handlinger...

På 1600-tallet slo fiskeriet feil. Meteorologien viste seg fra sin verste side. Og med små og åpne båter ble det få sjøver, men desto hyppigere forlis. A. Hellan bemerker at "Røst haver yderst faa beboere", hva nå det måtte innehere.

Petter Dass bemerker rundt 1650 "På Værøy og Røst almindelig ror en hob af saltveringer temmelig stor, samt Helgelands bønder tillige: Men fiskes ei mere herefter end før, da bliver fortjenesten sulten og tør, skal neppelig gøre dem rige.

Smalhans, med andre ord. Ved en bispevisitas i Buksnes, unnlot almuen fra Værøy og Røst å møte av mangel på brød (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Prestemannen dengang var ikke trygt lønnplassert i statens regulativ. Bokstavelig talt levde han av smuler fra de rikes bord, i form av tiende av det som kunne vristes av hav og land. Og det var ifølge krøniken ikke rare greiene. Det var nødsår.

Befolkninga på Røst anslås på begynnelsen av 1700-tallet til ca 120 stykker. På Værøy noen flere. Da kan en jo tenke seg at det ikke ble store smulene som falt på presten. Og i tidsrommet 1709-21 het presten altså Jochum Jørgensen Althand.

I hans embetstid ble flere av fiskeværene nordpå, bl.a. Værøy og Røst, utpekt som soningssted for småkriminelle. I dag ville det blitt omtalt som 'kriminalomsorg i frihet'. Det offentlige sparte utgifter til fengselsopphold ved å legge denne ekstrabyrden på en allerede utarmet befolkning. Og presten, som øvrighetsperson, fikk i tillegg disse uønskede elementene i sin varetekt (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Om han Althand verserte det flere histoner. En er at han ble beskyldt for falskmynteri, en annen er at han underslo private midler tiltenkt drifta av prestegården. Eor disse sakenc ble han imidlertid frikjent. Han kunne også binde fredløse ånder, sies det. Ved Muskartjernet ovenfor prestegården pa Nordland hadde det foregått en fødsel i dølgsmål. Noe ikke helt uvanlig på den tida. Barnet ble fysisk tatt livet av, men dets udøpte, fredløse sjel gav ikke ro, så tidvis kunne man høre barnegråt oppe ved tjernet.

En aften iførte Althand seg fullt ornat. og begav seg opp til tjernet. Da han kom tilbake, kunne han berette a ha døpt den fredløse sjel, og at denne nå hadde funnet hvile og ro. Etter den dag har det vært stille ved Muskartjernet (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

En annen ting Althand er berømt for. er sine hyppige, og ofte kunstferdige ansøkninger til andre og fetere kall. I en av dem tegnet han disse forblåste øyene. og befolket havet omkring med fantasifulle sjøhyrer. Nei, sjøreiser var ikke hans sterkeste side. Og det kan man jo forstå. Røsthavet i åpen båt er ikke for hvem som helst. Trolig var han redd på havet, i tillegg til at han led sjøsykens alle kvaler. De magre materielle kår har vi allerede vært inne på. I

1712 giftet han seg med Elen Hansdatter Giæver, og fikk etterhvert syv barn. Nei, situasjonen var ingenlunde lystig, verken for den unge prest eller hans frue. Så elendig var situasjonen at han i 1721 ganske enkelt stakk sin kos uten formell oppsigelse, eller annet kall å tiltre. Først i 1724 sies han å ha fått jobb i Etne (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Herrene høyere opp i dcí. kirkelige hierarki ble ganske bestyrtet over denne "ugjerning".

"Althand forlot sit kald og kom med hustru og børn til Trondhjem av mangel på nødtørftig underhold og formedelst de strenge sjøreiser. Lektor von Westen blev herover fotrydelig saaledes at reise bort uden betids at melde det, saa efterhaanden kunne bestemmes, maatte han dog tilstaa, at sjælens frelse var kaldest høieste indkomst. Derfor burde og en mand Gud opofret passelig for kaldet vælges" Med andre ord — man rystes over flukten, men innrømmer at Herrens ord alene ikke er nok til å underholde en familie. Det trengs en brødbit også. Etter Althand bedret tidene seg noe. Fisket slo til, og kårene ble bedre for både almuen og Herrens tjenere. Men de fleste sutret og bar seg over elendige levekår, tungdrevet prestegård og dårlig vær. Intet er nytt under solen (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kirkesølvvet som forsvant

Da Gammekirka ble for liten for Røst, ble også noe av kirkeutstyret sett på som for umoderne og uhensiktsmessig. Blant annet den verdifulle alterkalken fra 1500-tallet mente de måtte byttes ut med en som hadde større kapasitet. I dag angreir man at kalken ble solgt for å finansiere for nytt utstyr (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

1400-tallet og deler av 1500-tallet var en høgkonjunktur for Nord-Norge, også for Røst. Tørrfiskeeksporten gikk for fullt, og tida var preget av godt fiske og stabile priser. Kirka befestet sin posisjon både som kulturfaktor i samfunnet og også aktør på det verdslige området. I Bergen hadde således erkebiskopen, som var en stor jordeier blant annet i Nord-Norge, eget tørrfisklager og eget eksport kontor som tok seg av all den fisken som tilfalt erkesetet både i form av tiende og på annet vis. Til å ivareta sine mangfoldige økonomiske interesser i landsdelen hadde erkebiskopen, som selv satt i Nidaros, egne utsendinger eller tilsynsmenn, såkalte setesveiner. Dette systemet later til å ha blitt utviklet mot slutten av katolsk tid og har selvfølgelig sammenheng med det gode fisket og behovet for å føre kontroll med de økte inntektspostene som dette skapte. Fra året 1533, altså like før reformasjonen, finnes det en fortegnelse over slike setesveiner i det nordafjellske. At det også fantes en representant for erkebiskopen i Røst, med sin relativt beskjedne folkemengde, forteller litt om stedets betydning som fiskevær allerede da (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Mye av den utsøkte kirkekunsten vi finner i nordnorske kirker er fra denne relativt langvarige økonomiske oppgangstida og er vitnemål om livlig tørrfiskhandel, jektefarten på Bergen og en omfattende strøm av varer og kulturimpulser fra verden utenfor, gjennom hanseatenes kontaktnett ute i Europa. I motsetning til det øvrige Norge skapte fiskeriene i nord et overskudd som blant annet ble brukt til å forsyne de norske kirkene med praktfulle alterskap og annet utsøkt kirkeutstyr fra anerkjente verksteder i Tyskland og Nederland. Alterskapet i Røst kirke er et fint eksempel på denne spennede koblingen mellom "børs og katedral" i seinmiddelalderen (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kirkesølvvet som forsvant kom mest sannsynnlig til Røst ved samme anledning som alterskapet er alle knyttet til nattverden. Det dreier seg om en brødeske til oppbevaring av nattverdsbrødet, hostien, en såkalt paten til utdeling av brødet og en alterkalk til vinen (Olsen,

Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kalken er 18,4 cm høy og av forgylt sølv, og med blomsterornamenter i relieff på knoppen. Foten har vært løs og loddet fast av kanskje en hendig kirketjener. I allefall skjuler denne enkle reparasjonen en plattysk innskrift med store bokstaver på fotens underside, der meningen kan tolkes som "Denne kalk er gitt fra Bredesgården i 15...". Denne gjenstanden var enda ett uttrykk for de sterke forbindelsene mellom Røst og Bergen gjennom tørrfiskhandelen (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Patenen er også av forgylt sølv, 14 cm i tverrmål og med en vekt på 90 gram. I bunnen er lammet med korsfanen risset Inn sammen med følgende tekst: "o agne dei misserere mei" ("O Guds lam, forbarm deg over meg") (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Om den tredje gjenstanden, brødesken har det ikke lyktes Røst kirke å framskaffe særskilte detaljer, ut over det at den ble omtalt i korrespondanse og regnskaper fra slutten av 1800-tallet da samtlige gjenstander ble solgt (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Pietro Querini forteller fra sitt opphold på Røst i 1432 om at befolkningen aldri unnlater å gå til messe på helligdagene og at det i påsken dette året var "syttito som mottok nattverden og bekjente seg som troende og fromme katolikker". For italienerne med sin kirkelige bakgrunn fra den vidunderlige Basilica di San Marco i Venezia må ha vært en underlig følelse å gå til messe i et mørkt, lavloftet og spartansk gudshus i ett landskap som hadde satt dype stor i deres sinn. Vi vet vel ikke så mye om hvordan denne enkle kirka — trolig den første på Røst — var utstyrt. Men mot de mumlende mørke skikkelsene som knelte i bønn må det i allefall ha blafret lys fra lysestaker, og det trange rommet må ha vært fylt av dufter fra røkelseskar og en hellig stemning fra ett alterkors og de liturgiske karane som trengtes til forrettelsen av messen. I påsken gikk hele menigheten til alters. I takt med den økte betydning kirken selv kirken selv tilla nattverden som symbolsk handling fra 1200-tallet, ble det også lagt større omsorg og prestisje i de gjenstandene som ble brukt under nattverden. Esken til opp bevaring av nattverdsbrødet, Kristi legeme, og kalken med vinen, Kristi blod, ble etter hvert eksklusive kunstgjenstander produsert av anerkjente gullsmeder i de største byene. Med den økende økende rikdom som tørrfiskhandelen brakte til Nord-Norge i seinmiddelalderen, kunne også

kirkene nordpå få en utsmykning i form av inventar og utstyr som kastet glans over de religiøse handlingene(Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

De omtalte sølvsakene fra Røst var i bruk gjennom nesten 400 år i de forskjellige kirkene som har eksistert i dette tidsrommet. Kirkesølvvet har overlevd både gode og dårlige tider. Et par generasjoner etter at de ble anskaffet, var det definitivt slutt på det som hadde vært av "et godt fiskeri og en stor handel med kjøbmandskab". Nå gikk det i bølgedaler både for fiskeriene, handelen og Røst-samfunnet helt inn på 1800 — tallet. Ennå så seint som 1850 var ikke folketallet kommet opp på det nivå det må ha vært på rundt tre-firehundre år tidligere. Nå steg det imidlertid eksplosivt : fra 89 innbyggere i 1845 til 200 i 1875 — og videre til 504 innbyggere i 1900. Ikke rart at den gamle kirka måtte erstattes, i likhet med den gamle alterkalken og de andre sølvsakene (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

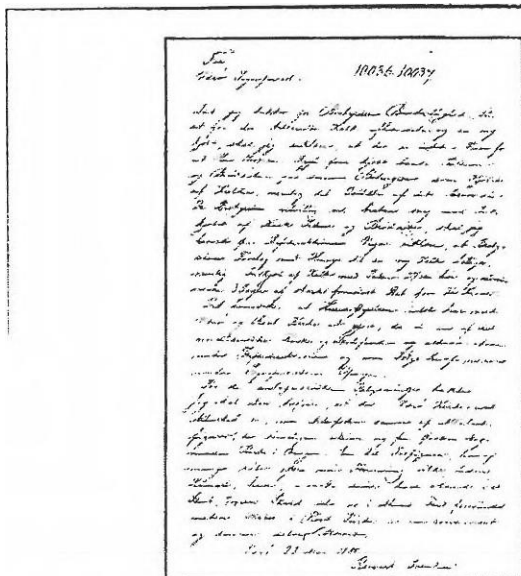
Man kan naturligvis undre seg litt over at en så historisk og ikke minst patriotisk anlagt person som Reinert Svendsen (sogneprest til Værøy og Røst 1877-81) gikk til det skritt å "tømme" de lokale kirkene for verdifull kirkekunst. Fra Værøy kårke sendte han en del klenodier - som riktignok ikke lenger var i bruk — til Tromsø museum. Og med Oldsakssamlingen i Oslo ved dets aktive og banebrytende bestyrer Oluf Rygh opptok han forhandlinger med tanke på å få byttet den gamle alterkalken med en ny og mer hensiktsmessig en. Det finnes ett brev fra Reinert Svendsen til Oldsakssamlingen datert 22 mai 1880 som

Sogneprest R.

Svendsen I SSI. begynner slik: "Idetjeg takkerfor Bestyrelsens Beredvillighed til atfaa den tilsendte Kalk avhændet og en ny kjøbt, skaljeg erklære, at der er intet i Veien for, at Herr Professor Ryghfaar kjøbt både Patenen og Brødæskan paa samme Betingelser som Kjøbet afKalken, nemlig det Dobbelte afdets Sølvværdi".

Brevet tyder på at sognepresten i første omgang må ha sendt alterkalken til professor Rygh og bedt om hans medvirkning både til å fi avhendet gjenstanden og til å få kjøpt en ny. Rygh innhenter tilbud på en ny alterkalk, men som den utrettelige samler han er , ber han også om å få kjøpe patenen og brødesken i samme anledning. Tilbud om en ny alterkalk og paten framsettes. Kalken er 27 cm høy og av "sterkt forsølvvet Plet". Den rommer "3 pægle", dvs. ca 7 dl. Pris for det hele: 72 kroner. I det omtalte brevet fra sogneprest Svendsen aksepterer

Fra Værø Sogneprest.

Idtjcg takkerfor Bestyrelsens Beredvillighed fil at den
tilsendte Kalk afhænde.t og en ny kjøbr, skal jeg erklære. Alder er
buet i Veien for, at Herr professor Rygh faar kjø! baade Pa.lenen
og Brødæsen paa samme Bccingelsc.r stnn Kjebet d Kalken,
nemlig det Dobbelte afdets Sölvværdi. Na
Beslyrelsen ve.lvillig vil bistaa mig med Indkj"be,' arKalk,
Paten.e og Brødæske, skal jeg hen:ed paa Slifisdire.ktionens
Vegne erklære, ar Bestyrelsens Forslag med Hensyn til en ny Kalk
billiges, nemlig Indkjøb af Kalk med Parene 27 cm Jiöi og
rummende 3 Pægle afslærktforsplve. { Plet for 72 Kroner. Det
bemærkes at Herredsstyrelsen intet har med l"erø og
Røst Kirke al gjøre, Lln de eies alder nordlandske Kirke og
Skolefoud og altsaa staar under Stiftsdirektionen og som Følge
herqf nænnest under Sognepres'tens Opsyn.

For de Gnti.quariske Oplysninger lukkes. Jeg skal kun tilføie ar der
i VerØ Kirke inret Allerskab er, Inen Alrerfoden dannes
afAl[abas]rjigurer, der rimeligvis skriver Siq.fra Øi.srein
Magnussens Kirke i Vaagen. En del 7'ræfigurcr, hvort!f mange
rober efte.r min Formening ikke liden Kunst. huves. maaske disse
have staaer i et Sknh, men Skabel selv er i ethvert Faldforsvundet,
medens Skabel i Røst kirke er vel conserpcref 08 danner selve
Alteret.

Værø 22 Mai 1880 — Reinc,'t Svendsen

Slik kan vi da finne de sjeldne kirkesakene fra en liten steinkirke ved Ishavets kyster sirlig innført
i professor Ryghs regnskapsbok, sammen med "stenøxe", "flintspyd" og "guldringe" den 8 juni
1880: "Røst kirke for 1 Kalk, I Paten og 1 Brødæske af Sølv (sendt sognepr.

Svendsen, Værø) kr. 96". Den virksomme professor hadde fått sitt, og det kan man vel også si at
avsenderen hadde fått, i alle fall ut fra en kortsiktig og praktisk begrunnet vurdering (Olsen,

Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000). Oldsaksamlingen solgte disse gjenstandene for dens verdi i sølv senere.

Vedlikehold

Røst kommune er en av de kommunene de siste årene som har brukt mest penger pr innbygger på kirkelig virksomhet.

Det begynte med ansettelse av kommunal menighetsprest og et uvær. Senere kom kjøp av kirkegårdsgrunn og reparasjon av orgelet. Prestestillingen var riktignok et resultat av et spleiselag med Den Indre Sjømannsmisjon, men ble etter hvert en kommunal stilling. Så kom et uvær i 1988 som begynte å rive kobber av spiret. Denne ikke ufarlige hendelsen kombinert med kirkas generelt dårlige forfatning gjorde det klart for kommunestyret at noe måtte gjøres. Til sammen førte alle disse momentene til at kirkebudsjetten nærmest eksploderte. I løpet av en tiårsperiode ble det brukt ca 3 millioner kroner bare til vedlikehold (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

For å kunne finansiere dette måtte noe omdisponeres imøt eksisterende budsjetttrammer, men mye måtte dekkes gjennom lån. For 1989 ble det budsjettet med kr 300 000 i lån til vedlikehold. De økonomiske forhold var annerledes i kommunesektoren dengang.

Vedlikehold ble sett på som en ren driftsutgift, og kunne ikke finansieres gjennom lån. Daværende rådmann Bjørn Hagen og noen flere møtte forventningsfullt opp hos fylkesmannen for å legge fram lånesaken. Vennlig, men bestemt ble vi møtt av følgende spørsmål "Vet dere ikke at det ikke er adgang til å lånefinansiere klare driftsoppgaver som vedlikehold? Jo, vi visste vel, men...". Pent og høflig ble vi bukket ut døra. Konstituert fylkesmann Davis Johansens klare nei ble gjennomført på en så klargjørende og samtidig behagelig måte at den lille delegasjonen — merkelig nok — følte en viss tilfredshet etter besøket. Her var det ett å gjøre; Dra hjem og finne en annen løsning (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Etter hvert bevilget kommunestyret de 2 millionene som trengtes til en total utvendig restaurering. Den omfatter blant annet nye vinduer, bordkledning, isolasjon, spir, takstein, utvendig maling og noen innarbeider. Riksantikvaren bidro med kr 60 000 til ny takskifer. Hovedansvarlig for arbeidet var Roald Fagervik. Ti år etter kan vi finkjemme kirka og konstatere hvor viktig det var å velge den beste håndverksmessige ekspertise til et så spesielt byggverk (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Innendørs vedlikehold ble utført i 1999. Planen var at kirka skulle framstå i festskrud ved 100årsjubileumet i år 2000. Dette meget omfattende arbeidet beløp seg til ca 1 million kroner. Kirkerommet framstår nå med sine originale, vakre farger. Mange er de som setter pris på de opprinnelige farger lot seg kombinere med stjernehimlen i koret (stjernehimlen var ikke opprinnelig fra 1900, men kom etterpå, men ble beholdt siden røsværingene likte den) (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Røst kommune har i samarbeid med Menighetsrådet vist ansvar og vilje til å prioritere kirkelig sektor. Det synlige bevis er ei enkel, men vakker kirke på ei øy langt ute i havet. Vårt staselige kirkebygg er ett optimistisk og arbeidssomt folkeferdi verdig (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

1 1999 ble Rgst kirke oppusset innvendig. Vi startet med a tømme kirken torsdag, 04.02. På mandag, 08.02. var folk fra Lofotkraft på plass for a koble fra elektrisiteten, sarnt demontere varmekildene på gulvet. Tirsdag, 09.02. var 4 malere på plass. Fredag, 04.06. 1999 ble arbeidet avsluttet. Malerfirma A. Bcndixen AIS. BodØ foretok oppussingen.

Fra den gule og blå fargene som tidligere hadde vært ble kirken nå malt i de opprinnelige fargene. Den blå stjernehimlen i koret fikk man beholde, da dette nærmest var et krav fra folket. Både biskopen og fylkeskonservatoren gikk med på dette.

Den blå fargen i himmelen ble oppmalt, mens stjernene ble retusjert. Dette arbeidet ble utført av restaureringstekniker Heinz Kusch, ansatt hos fylkeskonservatoren.

Veggene i koret. som tidligere var mørk grønne, hie malt i samme farge som veggene i skipet. Sjablondekoren på veggene i koret fikk man også beholde, og dekoren ble retusjert. (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Gulvet i skip og våpenhus ble slipt før maling. Veggene ble akryltettet før maling.

Begge sakristi, våpenhus, gangen på galleriet og trappen fra galleriet ble malt.

Alterskapet ble demontert og rensset av restaureringstekniker Heinz Kusch.

Stopping av knefallet rundt alteret, prekestolens øvre kant. samt stativet for bibelen på prekestolen og prestens knefall ble utført av ZikkZakk i Bodø. Knefallet er stoppet med fire lag masse og et lag vatt. Pyntebånd (agraman) er festet med pyntestifter på knefallets kant foran. På

prekestolen er det ikke brukt så mange lag i stoppen. Alle impliserte firma var godkjent av fylkeskonservatoren på forhånd (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Kirkens benker, som var spikret med grovkalibret spiker ble demontert, fraktet til Færøya hvor de ble lagret mens kirken ble malt. Benkene ble malt på Færøya, kjørt til kirken og festet på sine plasser med syrefrie skruer. Monteringen ble foretatt av kommunens representant i menighetsrådet, Torbjørn Johnsen og snekker Ari Martinkauppi (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Tavlene for salmenummer er akryltettet og malt. Ovnene ble malt to strøk før de ble montert i en nyoppusset kirke. Antependium er forsynt med borelås slik at det lett kan skiftes. Tidligere var antependium festet med spiker. Lysekronen i koret har fått ny kjetting.

Nye gardiner til vinduene i sakristiene er sydd av Lydia Larsen, og stoffet er forært av Lydia Larsen og Aud Jensen (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

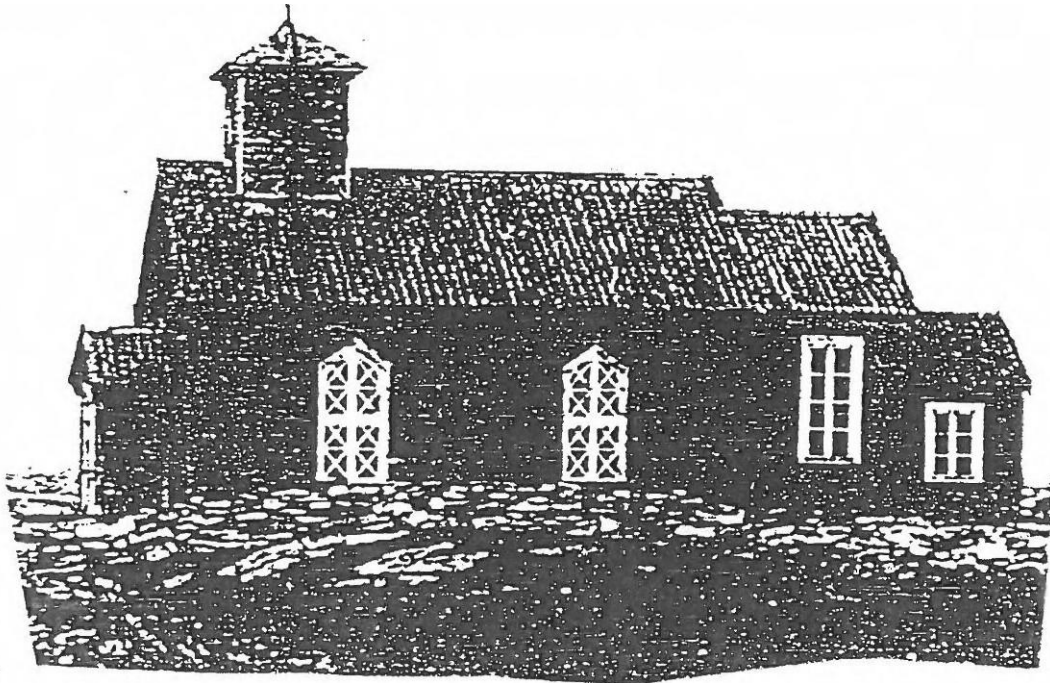
Under oppussingen fikk man ikke tillatelse til å fjerne alterskap og krusifiks fra kirken. Dette ble oppbevart under kirkens tak, og i samme temperatur som det har vært omgitt av hele tiden.

Ved måling av luftfuktigheten rundt vinduer, gulv og gulvlist er uttrykte restaureringstekniker Heinz Kusch tilfreds. Han var overrasket over det gode resultatet på sitt måleinstrument og sa at det ikke var mange kirker som kunne vise til en så god helsetilstand.

Kirken ble første gang tatt i bruk etter oppussingen søndag, 06.06. 1999. Denne datoen var det konfirmasjon av seks unge, og ungdommene fikk presentert sin barndoms kirke med nye farger (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Gammelkirka

Ved siden av denne kirka eksisterer det også en ruin "Gammelkirka". Om de kirkene som eksisterte før denne vet vi at en sannsynligvis brant opp og en blåste ned. Den sistnevnte ble bygd i 1825 ved den gamle kirkegården, men allerede i 1835 blåste den ned under en enorm orkan. Tårnet ble stående og noe av inventaret som alterskap og døpefont ble reddet. Tårnet falt også ned etter hvert og det ble reist ett nytt som nå tjener som sjømerke. Etter dette ble det bestemt at det skulle reises en solid steinkirke kledd med tre, (Hausen, 1990).

Den ble innviet 5 mai 1839 av biskop Kjerschew. Men det viste seg fon at denne kirka med bare 78 sitteplasser ble for liten. Så ble den nye kirken bygd. Men i en kongelig resolusjon fra 1898 ble det bestemt at "Gammelkirka" måtte rives og ruineres før den nye kunne vigsles. Nå tjener "Gammelkirka" som kulturattraksjon. 1 1989 hadde NRK Fjernsynet opptak her ute. Juni Dahr spilte da Jeanne d' Arc med kirkeruinen som bakgrunn. Filmen ble vist i mai 1990 på NRK TV, (Hausen, 1990).

Fantes også en kronet mannlig helgen i tre fra Røst kirke, som nå finnes i Universitetets Oldsaksamling i Oslo, (Lindbekk, 1978, side 58).

Jekteskipperen Søren Nilssøn var kirkeverge i midten av 1640-årene og i 1648 ble han avløst av Kristoffer Steffensøn, (Lindbekk, 1978, side 239).

Kirka ble tegnet av arkitekt Linstow, som også tegnet slottet i Oslo. Kirken skulle være en standard for mange av Norges nye kirker ("landskirke"), men på Røst ble tegningen feiltolket og den ble bygd etter de innvendige mål i stedet for de utvendige. Dermed ble kirken mindre enn den egentlig skulle være, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

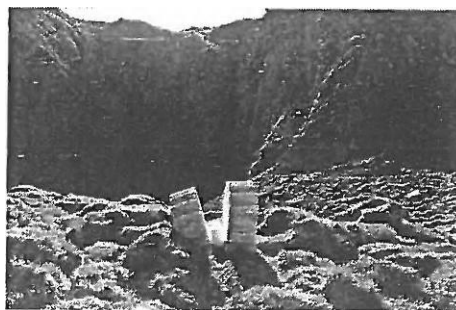
I 1890 ble det sendt ett brev til myndighetene om Røst ville ha en større kirke (skrevet av Jens A. Johansen, Johan C. Jensen og Kirkeværge Jakob Kristiansen). Kanskje ble de hørt siden det sommeren 1899 var arbeidet med ny tømmerkirke I gang, reist med midler fra Nordlandske Kirke og Skolefond. Byggmester Mikalsen bygde den for 12 700 kroner med ett tillegg for lynavleder og ovn i sakristiet som det står i de gamle byggeskriftene, (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Siste gudstjeneste I gammelkirka ble holdt tiende søndag etter trefoldighet, 19 august 1900. Ettersom Røst menighet var underlagt Værøy, kunne øya ikke ha to kirker. Taket ble fjernet, og innboet auksjonert bort. Fremdeles i dag finner man innbo og materialer fra kirka i hus her på øya (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

n Nido

Skulpturen "11 Nido" av Luciano Fabro, ble plassert på Vedøya i april 1995. Den er en del av prosjektet "Skulpturlandskap Nordland" (Lofoten.com, 2006).

Luciano Fabro har sagt at skulpturen Il Nido er et monument som er laget for fugler. Den er plassert på en øy hvor trekkfuglene hekker. Formene er hentet fra så vel naturen som kulturen. Egget bringer tankene hen på livets begynnelse, mens de klassiske søyleformene forteller om svunnen storhet. Livet har en begynnelse og en slutt for alle levende vesener. Men det finnes også en mulighet for en ny begynnelse ved å gjenopprette balansen og den vitale energien i livet og kunsten, slik Fabro har uttrykt det.

Fabro snur opp ned på begrepene om det offentlige og det private. En offentlig plass slik den tradisjonelt er knyttet til idéen om et monument, er blitt forvandlet til en livssfære for fuglene, mens vi er nødt til å legge ut med båt for å ta monumentet deres i øyesyn (Skulpturlandskap Nordland, 2006).

Skomvær fyr

- Skomvær ligger ca. 17 km sjøvei fra Røst 67°24,7', 11°52,W

- Hovedfyret ble tent 1 oktober, 1887, mens bifyret kom oppi 1932.
- Hovedfyret er ett rødt jerntårn på betongsokkel, 31,7 meter. (bifyr i samme bygning).
- Hovedfyret har 2 blink i hurtig rekkefølge hvert 30 sekunder og er hvitt og rundlysende. Mens bifyret er fast hvitt i sektor 247 grader — 257 grader.
- Lysstyrken for hoveddfyret er 2 007 300 cd (1. orden) Mens bifyret har 170 000 cd (4. orden).
- Hovedfyrets lys høyde er 47 meter over høyvann og bifyret er 27 meter over høyvann.
- Lysvidde er 18,9 nautiske mil for hovedfyret og 1 5,3 nautiske mil for bifyret.
- Tåkesignalet er 1932 diafon, 1978 nautofon
- Radiofyr 1939, rekkevidde 100170 n mil, dag/natt.

1 1978 ble fyret automatisert og avfolket (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Da forslaget om bevilgning til et kystfyr på Skomvær ble tatt opp i 1878, ble det begrunnet med den lange avstanden mellom de to eksisterende kystfyrene - Træna og Andenes - på ca. 200 mil, en avstand som ville bli halvert ved oppreftelsen av Skomvær. Farvannet ble årlig trafikert av 700 skip i trelastfarten på Arkangelsk, og dertil kom trafikken til og fra Tromsø, Hammerfest, Vardø og Vadsø. Forslag om kystfyr her var også blitt fremmet av fyrkommisjonen av 1855 (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Overslaget var på kr. 240.000,- mens byggetiden var beregnet til 3 - 4 år på grunn av de store avstandene og faren for forsinkelser hvis været ble dårlig. I første omgang ble forslaget ikke opptatt til bevilgning av stortingskomiteen, da den hadde betenkeligheter med to så store anlegg som Kinn (Ytterøyene) og Skomvær, med en samlet anleggssum på kr. 425.000. Med så store uttellingene mente komiteen at man i et lenge tidsrom ikke ville være i stand til imøtekomme berettigede krav på mindre fyrenheter.

Stort sett de samme argumenter ble brukt de følgende årene, inntil det i 1884- 85 ble bevilget et mindre første terminbeløp. I mellomtiden var for øvrig kroneverduen blitt gunstigere, slik at overslaget var redusert til kr. 200.000,-. (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Det planlagte støpejernståmet ble bestilt fra Marinens verft i Horten. øya Skomvær ble kjøpt for takstsummen kr. 4000,-. øvrige bygninger med sokkel og reisning av tårnet ble sendt ut på anbud.

M. Mørk og Arne Folkestad fikk godtatt anbudene. Mørk på bygninger og Folkestad på tårnsokkelen. Etter dette skrev de to konkurrentene at de slo seg sammen om det hele, og ordnet med nødvendige garantier (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Høsten 1885 var samtlige bygninger unntatt et uthus og naust under tak, og muring av tårnfoten var halvferdig.

Tårnseksjoner og andre deler til tårnet ankom Skomvær den 5.6.1886 og ble i løpet av sommeren og høsten skrudd sammen og reist. Det var mange og store partier som skulle fraktes og bringes i land på Skomvær, eksempelvis 1200 tønner med sement og mange skutelaster med sand. Bare til maling av jerntårnet gikk det med 16 fat eller Ca. 2000 liter linolje (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Tårnlykten var denne gang forarbeidet ved Marinens verft i Horten, mens fyrapparatet som vanlig ble kjøpt fra Paris. Det var et 1. ordens blinkapparat med en 5 vekers lampe. Fyret ble tent den 1. oktober 1887.

Fyrvokterboligen var en betongbygning på tre værelser og kjøkken og to loftsværelser. Boligen - også i betong - for de to assistentene var delt i like leiligheter på tre værelser og kjøkken og et loftsværelse, med provianfrom og felles bryggerhus i kjelleren.

Fyrvokteren hadde et eget uthus med fjøs, vedbod og arbeidsrom, mens de to assistentene delte et uthus. Det var oppsatt to naust. Ved del vestre naustet var det anlagt landingskai og svingkran (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Skomvær er langifra så ugjestmild som man skulle tro av dens beliggenhet langt til havs. Øya er ganske frodig, og betjeningen delte ca. 40 mål dyrkbar jord med en årlig avkastning på 2 kufor. Forøvrig hadde betjeningen små hager som var godt vernet av solide plankegjerd. Før fyret ble etablert foreslo overlosen i Tromsø at en av de ansatte fyrassistentene burde gjøre lostjeneste. Hvor lenge denne ordningen varte, er ikke opplyst, men i hvert fall utførte fyrassistent Falch tjenesten i 7 år inntil han overtok stillingen som fyrvokter. Han var - som så mange fyrtenestemenn - tidligere skipsfarer og skulle således være godt kvalifisert (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

1932 ble det opprettet et diafon tåkesignal som ga ett støt hvert minutt. Samme år ble det opprettet at bifyr i fyrtårnets tredje etasje. Det gir et fast hvitt lys i en smal sektor over Fiskeflesa og de farlige Tørrfallan (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

1957 ble fyrstasjonen elektrifisert med strøm fra egne dieselaggregater. Det ble satt opp et nytt maskinhus ved tårnet, og det ble også innredet et vaktrom hvor instrumenter for værvarsling var plassert og hvor radiofyret ble montert i 1959 (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Fyrstasjonen ble gjort om til tørnstation, og tomannsboligen ble innredet med felles kjøkken og bad med hybler for fyrmester og hver av fyrbetjentene.

Diafon tåkesignal ble byttet ut med nautofon i 1974. I 1978 ble fyret automatisert og avfolket. Den gamle fyrrnesterboligen ble stående tom.

Det var vanlig at ornitologer gjestet Skomvær hver sommer for å foreta viktige fuglelivsstudier ved de rike fuglefjellene i nærheten, blant andre de tre Nykene med sine hengebratte fjellsider. Fyrbetjeningen satte pris på besøket, og fugleforskerne gav ofte uttrykk for takknemlighet for de tjenester fyrbetjeningen bidro med under deres opphold. Fyret benyttes delvis fortsatt av ornitologer. Dessverre omkom en av veteranene under oppdrag for et par år siden (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Fyret benyttes også som base for navigasjonssystemer i forbindelse med oljeleting (Stiftelsen Norske Fyr, 2000).

Fyrmestere på Skomvær Fyr

1887 - 1978

Jaeger, Otto Chr.	1887- 1892
-------------------	------------

Schøyen, Immanuel	1892- 1899
-------------------	---------------

Faich, Jacob L.	1899 -1905
-----------------	------------

Elstranci, Carl B.	1905- 1926
--------------------	------------

Paulsen, Paul 8.	1926 - 1928
------------------	-------------

Larsen, Emil L. N.	1928- 1943
--------------------	------------

Skaar, Alfred	1943 - 1955
---------------	----------------

Mathisen, Bjarne M.	1955-1965
---------------------	-----------

Wågø, Harald L.	1965 - 1979
-----------------	-------------

Kilde: Stiftelsen Norske Fyr, 2000

Gamle tufter etter kirke

Ved vannverkgjerdet ute i marka ved flyplassen har det blitt funnet spor etter kirketufter. Det antas å være de eldste på Røst (Synnes & Hausen, 1990).

Det ble funnet små kors som var typisk for den katolske tiden. Det er også interessant at disse korsene var av samme type som kors som ble funnet på den norrøne gården Herjolffes på Grønland. En del ting stammet fra 1400 tallet og dermed antar man at den er fra den tidsperioden (Synnes & Hausen, 1990).

Det ble også funnet forkullede trestokker som antas å være byggemateriale siden det var for grovt til å ha vært kister. Dermed er det sannsynlig at den eldste kirken man vet om på Røst sto her. Siden stokkene var forkullede tyder det på at kirken brant ned (Synnes & Hausen, 1990).

Tuften er fra middelalderen og dermed fredet etter norsk lov. Mulig at Querini så denne kirken da han var her i 1432 (Synnes & Hausen, 1990).

Det antas å ha vært flere kirker gjennom tidene. Nedenfor beskrives antatte tidsepoker og antatte kirker (Synnes & Hausen, 1990).

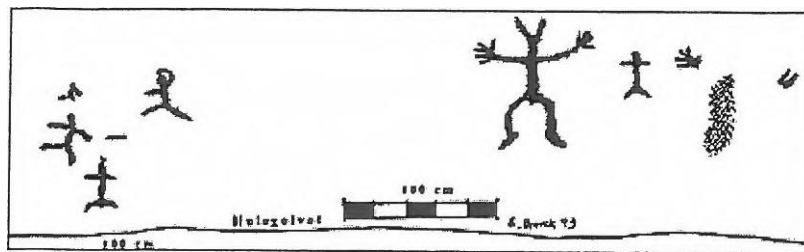
0 1289 - 1389 Kanskje

- 1389— 1489 Querini bekrefter i sine skriv at det fantes kirke på Røst
- 1489— 1589 Ganske sikkert ● 1589— 1714 Korskirke (skrevet i kirkeregnskapet av 1690)
- 1715 — 1784 Rentar kirke
- 1785 — 1825 Korskirke. Antent av lyn i 1825 der tverrskipene brant opp.
- 1825 1835 Langskipet som sto igjen tjente som kirke. Revet av orkan den femte januar 1835, bare tårnet sto igjen (som tjente som likhus og sjømerke i mange år)
- 1839 — 1900 "Gammelkirka" bygd av stein
- 1900 — i dag Nykirka

1 1905 ble tårnet som sto igjen reparert, dels for kommunens og dels for havnevesenets regning. Noen år senere ble dette tårnet erstattet av ett nytt som vi kjenner i dag.
(Synnes & Hausen, 1990)

Fuglefjellene

Vedøya, Storfiellet, Ellefsnyken, Trenyken og Hernyken ligger sørvest for Røst. Fugleøyene utgjør tilsammens Norges og Skandinavias største sjøfuglkoloni, hvor lundefuglen er den mest tallrike arten. Andre sjøfugler som hekker her er krykkje, alke, lomvi, havørn og skarv (Lofoten Startside.com, 2006).

Helvete

Illustrasjon av H. Bjerk over noen av figurene i fuglefjellet Trenyken ytterst i Lofoten. Figuren til hø

Trenyken ytterst fingrer på høyre hand og 4 på venstre.

Hulereligion

hula "Helvete" som ligger i høyre har to horn samt 5

Menneskene i eldre steinalder trodde på en udødelig sjel.

Senere lagde menneskene visse normer for tro og etikk som dannet grunnlaget som alle store religioner etterhvert utviklet seg fra (Lofoten Startside.com, 2006).

At de brukte huler som kirker har å gjøre med at huler har egenskaper som gjør dem egnet i rituelle sammenhenger på flere måter som ikke nødvendigvis er relatert verken i tid eller tradisjon, men innvielsessermonier foregikk oftest i en hule som symboliserte underverdenen og gravkammeret der døden fant sted før gjenfødelse og opplysningen (Lofoten Startside.com, 2006),

Som innvielsessted var det også hemmelig og inngangen til hulen var skult for de uinnvidde av en labyrinth eller en farlig passasje som ofte ble bevoktet av et uhyre eller et overnaturlig væsen. Man kunne bare komme inn ved å overvinne dette vesenets makt.

Det å gå inn i hulen var det samme som å vende tilbake til moder jords skjød (Lofoten Startside.com, 2006).

Som oftest så foregikk det hellige bryllup (hierös gåmos) i huler. Det er foreningen mellom to motsetninger, to motpoler og hensikten med dette var rett å slett å bli guddommelig (Lofoten Startside.com, 2006).

Querini

Da bautasteinen på Sandøya ble avduket i 1932 sies det at det var 1000 mennesker der og til og med Italias minister i Oslo. Helge Helgesen holdt tale på italiensk og fikk for dette fikk ble han utnevnt til ridder av den italienske kroneordren, underskrevet av Mussolini og Vittorio Emmanuele. (Mørne, 1939, side 101).

Pietro Querini, venetiansk adelsmann, som senhøsten 1431 forliste i Nordsjøen under en reise fra Kreta til Flandern i Belgia (Lofoten Startside.com, 2006).

En av livbåtene med overlevende fra skipet drev i land på den ubebodde øya Sandøya mellom Røstlandet og Skomvær (Lofoten Startside.com, 2006).

Her ble de funnet i meget sterkt forkommen tilstand en februardag i 1432. De overlevende ble på Røst til våren kom, og dro da med tørrfiskjekter sørover for å reise hjem igjen. Italienernes beretninger om den tids leveforhold på Røst er av de viktigste beskrivelser vi har av vanlige folks levekår i Nord-Norge under middelalderen (Lofoten Startside.com, 2006).

Bosetninger

- Stavøya
- Storfiellet
- Vedøya

Galleri Utrøst

Røst Kunstforening har et eget galleri ikke langt fra bensin kiosken. Galleriet inneholder fotografier, kunst, håndverk laget av for det meste av Røstværinger

Historiske scenarioer

Røst og Værøy

Røst og Værøy ble selvstendige kommuner i 1928. Kommunegjelden ble delt mellom de to kommunene, basert på folketall (Sørli bind 2, 1976, side 2). I 1923 søkte Røst om å bli egen kommune. (Sørli bind 1, 1976, side 264).

Folketallet på Røst

1801 152 personer	1814 — 90 personer
1825— 107 personer	1835 — 96 personer
1845 89 personer	1855 — 106 personer
1865 - 130 personer	1875 — 200 personer
1890— 361 personer	1900— 504 personer
1910 — 655 personer	1920— 722 personer
1930— 731 personer	1946— 818 personer
1950— 555 personer	1960 816 personer
1970— 763 personer	1980 -
1990 -	2000 -
2005 -	Kilde: Sørli bind 2, 1976, side 21

Lege

Værøy og Røst fikk egen distrikslege i 1902, før da hadde øyene bare hatt en fiskerilege under vinterfisket (Sørli bind 2, 1976, side 42). I dag har Røst egen lege som har 24 timers vakt.

I begynnelsen av 1970 tallet ble det gjort en omfattende helseundersøkelse som viste at hjertesykdommer var fire ganger vanligere på Værøy og Røst enn i Bergen. 80% av menn var da fiskere, og dette kan tyde på at hardt arbeid kan føre til lettere hjertesykdommer (Sørli bind 2, 1976, side 50). Men dette kan vel bare spekuleres i....

Røst — et stedforforbrytere

I Christian den femtes lov sto der at Nordland og Finnmark ble gjort til ett slags fristed for Wver og kjeltringer. Folk som var dømt til Trondheims festning for leiemål og tyveri, ble sendt til fiskeværerne nordpå for å befolke stedene. Dermed ble straffanger sendt nordover helt fra Danmark. Men i 1784 ble

lov et opphevet for Finnmark, dermed ble straffangene bare sendt til fiskeværene i Nordland (Sørli bind 1, 1976, side 234).

Sogneprest Grønvold skrev at Røst har vært utstyrt både med prester og kirker men også utskudd av samfunnet. Særlig var mange dømt for delicta carnis (seksuelle overgrep), forseelser, forbrytelser, Wveri, bedrageri og drap ble forvist til Lofotens øyer og Finnmark. Men det sies at Grønvold kanskje overdrev litt... Ofte ble disse folkene satt til tjeneste for kirken. På Røst var det klokkeren som tok seg av dem. Det sies også at det kom flere tvilsomme individer til Røst enn til Værøy (Sørli bind 1, 1976, side 234).

Det fortelles om en sjøgutt som var rømt fra ett skip i Bodø ble dømt til å tjene fire år hos klokkeren på Røst, selvfølgelig uten lønn. En ungutt fra Meløy fikk et halvt års tvangsopphold for usømmelig oppførsel mot sin far. En tyv fra Salten ble dømt til 5 års plikttjeneste, og en annen mann som hadde stått i forhold til sin søster, mens søstra havnet på Andenes (Sørli bind 1, 1976, side 234).

De som var dømt for tjuveri ble også brennmerket med tyvmerket (lik Fantomets maske). Det ble også sagt at det var mer tvilsomme individer på Røst enn på Værøy. Det var også flere sedelighetsforbrytelser (barn født utenfor ekteskap) på Røst, men dette hadde sikkert sammenheng med at sognepresten kom til Røst bare 4 ganger i året. Det var også flere fremmedfiskere på Røst, og en god del av dommene ble gitt til personer som kom fra andre deler av Nordland. Mens de fleste sakene på Værøy gjaldt ukvemsord og skjellsord, ble det avsagt hele 3 dødsdommer på Røst. Mens det på Værøy i tidsrommet fra 1610 til 1650 bare ble avsagt 19 dommer, var det 60 på Røst (Sørli bind 1, 1976, side 237-238).

Sven på Hammar måtte bøte 3 Rdr. Fordi han i drukkenskap hadde stjålet 10-12 spenfisk fra en helgelandsfarer. Anders og Johannes som var med han i båten måtte sammen bøte 5 Rdr. For den samme forseelsen (Lindbekk, 1978, side 215).

I 1635 ble Guri Nilsdatter dømt til døden og henrettet fordi hun hadde delt seng med sitt søskenbarn. Hun var på lensmannsgården på Skau før henrettelsen, alle hennes eiendeler ble gjort opp inkludert huset som totalt var verd 111 våg tørrfisk (Lindbekk, 1978, side 215).

Da Røst kirke ble bygd ferdig til 1900, ble det funnet to like med hodet avskilt som kan bevise at henrettelser ble utført på Røst i følge Nils Greger. Sies at det fantes et henrettelsessted på Hammar noe sted (intervju med Hans Arne Hansen, 2006).

Presten Lagaard og sjørøverne på Røst

Ei jekt fra Tromsø hadde havarert ved Røst og drevet inn til Storfiellet og røstværingene hadde plyndret vraket. Det ble reist tiltale mot 21 menn som ifølge loven hadde utført sjørøveri. Det skal visstnok ha vært sogneprest Lagaard som gikk mellom slik at saka ikke fikk det rettslige etterspillet som en kunne vente. Men "sjørøveriet" ved Røst ble stadig kommentert ellers i landet, og trakk kanskje Røst sitt rykte ned. (Sørli bind 2, 1976, side 105). Men det ble enighet i at disse 21 mennene skulle sitte på vann og brød, men lensmannen var så snill at han bokstavelig talt lot disse mennene sitte på en krakk med en kopp vann og noe brød under. Mens de forsynte seg av lensmannens herligheter. Slik fortelles historia om røstværingene som satt på vann og brød. I virkeligheten ble de frikjent da de hadde handlet

"fullstendig uvitende om vrak]oven" (Sørli bind 1, 1976, side 231).

Strandetfransk skip

Vinteren 1854 strandet ett fransk skip på Røst, fortelles det. Etter det som videre fortelles plyndret røstværingene dette skipet. Men sannheten var nok en annen, for kapteinen og tre andre av mannskapet oppholdt seg på Røst hele denne vinteren og ville neppe tillat noe plyndring av vraket (Sørli bind 1, 1976, side 231).

Der er også en annen historie om dette. Skipet strandet like under Værøy og det var lastet med tre. Dermed ble det i 3 uker rodd planker til Heimlandet, Glea og Tyvsøy. I måneder ble det tømret hus, rorbuer og bygd båter (Mørne, 1939, side 95).

Butikker på Røst i gamle dager

For 50 år siden var det mange butikker på Røst blant annet: Arvid butikken i Nesset, krimskrams butikk i Sjybakken, Varan (Charles), Laurits Stålberg og Alma der Jonas bor nå, Arne Lønseths murhus var butikk (der Frøydís har garasjen) og posthus i andre enden, Ludolf

Greger hadde butikk på Tjuvsøya, Samvirkelag Kooperativet på Jentoftbrygga, Adolf Arntsen hadde butikk der Steinar Greger i dag har bensin stasjon pluss at der var visst fire butikker samtidig på Tjuvsøya, butikk på Glea, butikk på Lilleglea og der fantes også en butikk som var åpen på vinterstid på Lyngvær (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

For mer enn 50 år siden fantes det også butikk på Brygga og på Stavøya (Schjønning) (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Røst skole

1 1817 var der 20 skolebarn på Røst. Prosten hadde også opplyst at læreren på Værøy var god til å skrive, mens læreren på Røst ikke kunne skrive i det hele tatt (Sørli bind 2, 1976, side 123).

Der var 2 skoler på Røst. Hvor puben står i dag, var det en gang ei skole kalt Søndre Skolekrets som ble frekventert av unger fra Brasen, Glea, Lyngvær og dem på den sødre siden av Røst. Nordre Skolekrets la omtrent der Jarle Evjen bor, hvor barn fra Nesset og rundt fra nord på Røst gikk. Rundt om 1920 ble skolene sammenlagt og der ble bygd en skole. Men denne brant ned på 30 — tallet. Herr Nordheim var lærer da som var en ganske uheldig mann siden skoler flere steder han hadde vært hadde brent ned... Dvs. han ble vel dømt ett annet sted for påtenning (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Ferge

1 1898 opplyste Vesteraalens Dampskibsselskab at de skulle anløpe Røst og Værøy ukentlig i fisketida. 1 1884 kostet det 1,05 kroner å reise fra Røst til Værøy med "Kong Eystein". (Sørli bind 2, 1976, side 164).

Luftfart

1 1965 startet Widerøes Flyveselskap sommerrute med sjøfly(persontrafikk). Ca. 1971 fikk vi helikopterrute 3 dager i uken, og fra september 1973 startet Widerøe helikopterrute Bodø, Værøy, Røst. Siden det ble brukt SeaKing redningshelikopter, ble turer kansellerte i tilfelle det trengtes til redningsoppdrag. (Sørli bind 2, 1976, side 167). 1 1986 ble flyplassen åpnet, og da kom den første Twin Otteren til Røst, etterfulgt av Dash 8. Senere ble flyrutene lagt ut på anbud, og det flyselskapet som hadde laveste anbud, fikk konsesjon for å fly ruten i 3 år. Forskjellige flyselskap har hatt konsesjoner for å fly til/fra Røst, -Widerøes Flyveselskap,

Guard Air, Helikoptersservice, og Kato Air (Intervju med Elin Pedersen, 2006).

Begravelse

Pietro Querini fortalte om når noen dør så holder hustruen en stor fest for alle naboene. Alle kom i sine beste klær. I sørgehuset sto bordene dekket som til bryllup. Når gjestene var kommet og hadde fått første gangs beverting, ble liket båret inn og lokket tatt av kista. I kista var det gjerne lagt ned en salmebok eller en annen religiøs bok (Sørli bind 2, 1976, side 246).

Kongetorsken

Kongetorsken (torsk med deformert hode som blir hengt med hode til tørk) kunne henges opp i buer. Kongetorsken vendte alltid hodet i den retningen vinden ville kornme fra, sies det... (Sørli bind 2, 1976, side 249).

Om fiskerne fikk 7 kongetorsker totalt var det ett tegn på at de var ferdigfisket (Sørli bind 2, 1976, side 262).

Erik Hansen Schønnebøl, fogd i Lofoten og Vesterålen 1575-1580 og hans beretning

På Røst bodde der 30 bønder, fattige fiskere. Trivelig sted på sommeren, men grymt og forferdelig på vinteren. De fryser veldig på vinteren, de har bare torv å brenne. Er en del får der som alltid er ute. I garnle dager var her både kjøpmannskap og handel og ett merkelig godt fiske. Men fisket har ikke slått til på mange år og der bor bare arme stakkarer på Røst nå. All ved blir kjøpt i Salten (Sørli bind 1, 1976, side 42).

Eggsamling

Eggsamling var en farlig og dristig beskjeftelse, det sies at om noen slo seg i hjel i fuglefjellene ble de regnet som en selvmorder og derfor kunne de ikke gravlegges på den vanlige kirkegården (Sørli bind 2, 1976, side 44).

Husdyrene og Querini

Querini skrev at hver familiefar på Røst hadde 4-6 små kyr til familiens underhold, nysilt melk var deres medisin. Det gamle nordlandsfeet var småvokst (Sørli bind 1, 1976, side 68).

Den store brennevinsdagen

Den 25 mars er kjent som "Den store brennevinsdagen" i Lofoten. Bakgrunnen for denne markeringen er noe uklar og varierer litt i ulike artikler. Noen steder kan en lese at opprinnelsen er knyttet til en aksjon mot overdrevet konsum av alkohol under Lofotfisket på slutten av 1 800-tallet. I ettertid endret dagen seg til litt av det motsatte, og derav navnet.

Andre kilder hevder at tradisjonen ble innført for å feire songslutt for Lofotfisket. Det var denne dagen fiskerne hadde fått oppgjøret etter årets Lofotfiske, og dagen var utnevnt til festdag av væreiere og høvedsmenn. De to forklaringene er ikke nødvendigvis motstridene, denne tradisjonen var i praksis et forsøk på å samle "festen" til en bestemt dag. Det var vanlig blant mange av fiskerne å ta seg en dram etter endt arbeidsdag, noe som kunne føre til fyll og bråk. Skippere og væreiere så seg leie på daglig fyll, og siden det var væreieren som hadde kontroll på skjenkebevilgningen var det lett å regulere omsetningen. Dette kan du lese mer om i overnevnte artikkel (Lofotl.com, 2006).

Nils Nilsen Røst

Nils Nilsen var sønn av jekteskipper Nils Nilsen i Ner-Neset på Røst. Han ble født i 1769 på Røst, men flyttet til Værøy i voksen alder. Der gjorde han det stort og ble en av de fremste jekteskipperne og fraktmennene i Vest Lofoten. Han fraktet fisk fra både Røst og Værøy. Han var rik og ble rikere, men døde som en fattig mann (sannsynligvis var han alkoholiker) (Sørli bind 1, 1976, side 113).

Kartfra 1539

Carta Marina, Olaus Magnus kart over Norden fra 1539 forekommer Røst, Langenes og Andenes som eneste steder i Lofoten og Vesterålen (Lindbekk, 1978, side 87). Adelen (Lindbekk, 1978, side 61).

Svart hav

Store deler av 1500-tallet var det svart hav utenfor Røst (Lindbekk, 1978, side 104). Svart hav betyr at der finnes ikke fisk i havet.

Fredrik Høvedsmann

Fredrik Høvedsmann (skipper) var en fantastisk røstværing som reddet over 40 menn på havet. Han var den første røstværing som skaffet seg en fembøring og den først som fikk Listerbåt. Han hadde også fått en liten gård, men da fisket ble dårlig klarte han ikke å betale sin skyld til kjøpmannen i Bergen og mistet til slutt gården. Da han var 70 år dro han til Island for å fiske. Han var også kjent for å være en uforberedelig kvinnesvermer. Han hadde blitt døpt, konfirmert og viet i gammelkirka. Han døde i fattigdom og fikk en navnløs grav på den gamle kirkegården (Schøyen, 1943). Det er satt opp ett minnesmerke etter Fredrik Høvedsmann ved Røst kirke som består av en nordlandsbåt i bronse. Til minne om en djerv livredder og tiltaksmann på havet og et symbol på fiskerens innsats på Røst gjennom tidene.

Minnesmerket ble reist av slekten og Røstfolket (En veiviser til kunsten i Lofoten, 2005).

Helge Helgesen og pingvinene

En norsk hvalfanger hadde tatt hjem en samling prektige kongepingviner fra Antarktis cirka i 1938. Forfatteren Carl Schøyen hadde tatt seg av dem og sluppet dem ut på Rost, men så hadde de dessverre spredt seg i alle retninger. Og minst et par var blitt avlivet av enfoldige mennesker. I Gamvik i Finnmark hadde en gammel kone sett en liten mann som gikk med hendene på ryggen og ble vettskremt da hun trodde det var Gammel Erik. Hun sov dårlig den natten og nesten morgen så hun den underjordiske i fjøsen og slo den i hjel. Også en mann i Lyngenfiord hadde skutt på en fugl han mente var djevelen selv, men den kom seg unna. Nå var det en ny pingvinsending til Norge og det var meningen at Helgesen skulle ta seg av dem. Fuglene han ventet på ble allerede kalt "Helgesens gutter", for hans hustru hadde bare skjenket ham en stor pikeflokk. (Mørne, 1939, side 88).

Hester

Det skulle finnes en hest med tegn til begynnende sinnssykdom. Tre hester var blitt gale på Heimlandet ble det påstått (Mørne, 1939, side 90).

Den gamle kirkegården

For det meste er kvinner gravlagt her, da de fleste menn endte sitt liv på havet, spesielt i Moskenesstrømmen (de dro dit for å fiske sei blant skumvirvlene). (Mørne, 1939, side 91)

Røst hadde en utsatt beliggenhet, og det kunne kirkebøkene fortelle da bare 1 av de 6 klokkerne som hadde fungert på Heimlandet i de siste hundre år hadde blitt begravd i viet jord (Mørne, 1939, side 91).

Tufter

Der er flere gamle tufter blant annet:

- Ystneset ved Oddleif Torsteinsen
 - Brasen,
 - Vanna/Skau ved Thor Ekrem sin fjøs
 - Storfiellet på begge sidene
 - Vedøya — Fotefar fra Nord
- SPØR LARS ERIK - KULTURAVDELINGEN, BODØ FYLKESKONTORET FOR MERINFO OM TUFTER

Syd for Vestfiorden er forekomsten av gårdshauger meget spredt, og de som finnes, er små og har tynne kulturlag. Denne fortidsminnetype hører hjemme på nordsiden av Lofotenøyene, i Vesterålen og ytre Sør-Troms. Den ene ende av gårdshaugenens egentlige utbredelesesområde er derfor øya Røstlandet i øygruppen Røst. Øya, som er ca. 10 km i diameter og har 600 innbyggere, er helt flat. Øyas høyeste punkt er bare 11 m over havet. Likevel ligger det en boplass fra yngre steinalder her, nemlig nettopp på det høyeste punktet. Dette må for 3000 år siden ha vært en liten holme langt til sjøs. De virkelig iøyenfallende fortidsminnene er imidlertid gårdshaugene som reiser seg over det flate landet som kunstige bakker. Den største er mot nordøst ved gården Skau. Den er nå meget avgravd, men opprinnelig var den 40x40 m stor og over 3 m høy. I skjæringene ser man at den består av utallige kulturlag, som inneholder bygningstømmer, steinbrolegninger, gjødseldynger, sort kulturjord, dyre- og fiskebein og mengder av redskaper og redskapsstumper. Herfra stammer store samlinger av gryteskår av kleberstein, fiskesøkk, bryner, beinkammer, vabein, keramikk, kritt Piper, jernsaker, bronsestumper, samt en fingerring av gull. Det framgår herav at bosetningen på stedet er begynt ca. 850 e. Kr. og har fortsatt ubrutt til ca. 1850, altså gjennom 30 generasjoner. Dungen ligger ca. 7 m over havet, og når man slik har bygd seg oppover, skyldes det nok ikke bare de samme årsaker som ligger bak gårdshaugdannelsene annetsteds. Her på Røstlandet har også faren for springflo og stormflo fått beboerne til å bygge på slike kunstige hauger. De kan altså sammenliknes med "warft"ene i den nederlandske og nordvesttyske marsk (Simonsen, 1970).

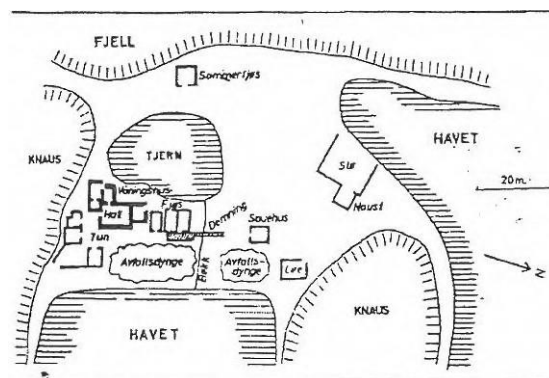
Ca. 150 m nordvest for Skau ligger gårdshaugen på gården Nes. Den er meget mindre. På øyas østside er det en overpløyd gårdshaug på. Grav. Også den har gitt funn fra vikingetid (ca. 900 e. Kr.), tidlig middelalder (Ca. 1100—1200) og fra 1700-årene. Endelig skal nevnes at øst for husene på Ystnes, øyas vestligste gård, er fjernet en gårdshaug, og at det da ble funnet en sjakkonge av hvalrosstann, et kunstverk av fin kvalitet. Muligens er hodet et portrett, minner i hvert fall meget om et av skulpturhodene i Trondheim Domkirke. Hvis likheten ikke er tilfeldig, har vi her et portrett av en av Norges siste konger i 1200 1300- årene. Både denne spillebrikken og vabeinet fra Værøy er av hvalrosstann og vitner om fangstferder nordover, for Ottar fra Hålogaland bevitner at allerede omkring år 900 måtte man nesten til Nordkapp for å finne hvalrosser. Derimot har vi fra gårdshaugen på Skau en løvefigur av virkelig etiopisk elfenbein. Den forteller om langveis handelsforbindelser i motsatt retning (Simonsen, 1970).

Et stykke øst for Ystnes, på nordsiden av veien fra denne gården til havnen på Glea, finner vi restene av øyas eldste kirkested fra ca 1400. Her sto kirken fram til 1715. Nå ses bare kirkegårdsgjerdet av stein og torv i en firkant rundt stedet 'hvor trekirken engang sto. Den senere kirken var av stein, og de imponerende ruiner av den er synlige på lang avstand over de flate strandenger på øyas nordkyst. Den er vel verd et besøk, og det er en egen stemning over den store ruinen ute i det helt øde landskapet rett mot storhavet. Men gammel er den altså ikke. Med disse to kirkestedene, det middelalderske og det senere, møter vi for første gang en type fortidsminner som er vanlige herfra og nordover helt til Øst-Finnmark, nemlig ødekirkene. I senmiddelalderens storfisketid ble det bygd en mengde kirker på øyer og ytterkyst. De fleste er nå borte. Fra Røst til Vardø er der ca 80 forlatte kirkeplasser. Mange av dem er langt mer severdige enn den på Ystnes, men den er altså den sydligste av typen. (Funnene fra gårdshaugene på Røst er i Tromsø Museum) (Simonsen, 1970).

Storfjellet

Tuftegruppen Sand på Storo ellet.

Mens Røstlandet er helt lavt, omgis det av høye fjelløyer med fuglefjell. Det er lite flatland på disse øyene og derfor liten mulighet for bosetning. Spor av gammel bebyggelse ser man imidlertid flere steder på øya Storfjellet. Men for komme dit må en ha skyssbåt fra Glea på Røstlandet (Simonsen,

1970).

Man vet at Storfiellet var ubebodd i året 1432, slik at de eksisterende tuftegrupper må stamme enten fra bosetning grunnlagt senere enn dette år eller fra bosetning forlatt før dette år. Det siste må være tilfellet med tuftegruppen Sand på nordenden av øya. Den ligger i en liten åpen dal, hvor det i vestsiden er en moderne hytte. Midt for bunnen av viken er tuftene av et større bygningskompleks, tilsynlatende en enkelt storgard. Sentralt var våningshuset med en stor hall. Rundt den var det 4 mindre rom. Hele bygningen er 17 x 11 meter stor og minner meget om 1200—1300 årenes torvbygde sentralhus i de islandske og grønlandske bygder. Syd for hallen, utenfor dens inngangsdør, er forrådshus av forskjellige slag, samt steingjerder, alt rundt et gårdstun (Simonsen, 1970).

Nord for våningshuset er fire fiøsbygninger med gavlene på rekke ut mot sjøen, altså igjen en fullstendig parallell til islandsk byggeskikk. Herfra fører en brolagt vei til et sauefjøs noe lenger nord, men denne veien tjener samtidig som oppdemning av en bekk, slik at det bak husene har vært et kunstig tjern, nå en liten myr. Sannsynligvis har det derfor vært mølledrift på gården. Foruten sauefjøset har det vært enda to frittliggende uthus et lite stykke fra gården, muligens utløe og sommerfiøs, samt lengst nord et båtnaust med en bred, inngjerdet båtstø foran. I øst, nedenfor våningshus og fjøs er det store avfalls — og gjødselsdynger ned mot flomålet. Liknende tuftegrupper som denne kjennes ikke i Nord Norge. Som nevnt er det på Island og Grønland de nærmeste paralleller finnes, og da især fra 1200-årene. Sand må formodes å være en stormannsgård fra denne tid (Simonsen, 1970).

Første utdannede lærer

Første utdannende lærer på Røst het Rekstad. Står informasjon om han i Værøy og Røst boka. Han begynte vel i ca 1880 og døde i 1914, han har det høyeste monumentet på kirkegården på Røst. Han var allsidig siden han var både kirkesanger, skoleholder, klokker. Han hadde en slags aura over seg (intervju med Hans Arne Hansen, 2006).

Før Rekstad kom var det bare bygdeoriginaler som var lærere, og de kunne stort sett bare lese. Noen skoleår var bare åtte skoleuker. Gunvor Ellingsen var en av de lærerne som ble lengst på Røst Skole, hun var der i nesten 40 år (intervju med Hans Arne Hansen, 2006).

Overtro

Røstværningene trodde at når det hadde vært forlis med stor mannetap så ble det født flere guttebarn, og dette beviser faktisk krikebøkene, for eksempel i 1786 omkom 10 mann på havet, mens året etter ble 16 guttebarn født og bare 8 piker. 1792, da åtte menn omkom ble ni gutter født og fem piker (Møme, 1939, side 91).

Glea 1939

"Den lille dampbåten som hadde ført oss hi, styrte gjennom en skjærgård av grunner og båer og la til under en radiomast ved handelsmann Pedersens brygge på holmen Glea. Den omfattet ikke mer enn ti mål berg, men rummet butikk, post, radiotelegraf, sykehus, lagere, sjøbuer, gjestgiveri og en mengde våningshus. Mellom bygningene var knausene dekket av hjell med opphengt torsk og rundt strendene løp trekaier med gammeldagse gangspill, de lignet møllehjul som var hengt op mellom høie påler. Ja, av bygninger og andre produkter av menneskelig driftighet fantes det så meget på den vesle holmen at det var nesten så det tørt over kanten. Årets lofotfiske hadde slått feil og i grunnen var det bare Pedersens butikk som klarte seg, men der stod Tsaren bakom". (Mørne, 1939).

Sveitserhytta i Vedøya

Rundt om 1960 kom sveitsiske fugleforskere til Vedøya (en het /Chance/) som satte opp ei hytte som forskningsstasjon. Hans Ame kaller det verdens minste universitet, i forhold til hvor lite det var og så avsides har uttallige vitenskapelige avhandlinger blitt til her (intervju med Hans Ame Hansen, 2005).

Blodgrunnen

Ute på Storfjellet ligger tuftene etter to ensomme boplasser — "Husan" lengst mot vest og "Sand" på den andre siden av fjellet mot nordøst.

Omtrent samtidig med at Leiv Eriksson rak i land i Amerika, basket storfiellfolket med sitt mellom sine steingammer. Tok merke av sol og stjerner for å spørre om vær og vind, hav og straumretning, fiske og fangst. Det var før Columbus seilte over Atlanteren, ja endog før uheldige Querini navigerte så skammelig feil at han havnet på Sandøya, og ikke i Flandern (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000)

Der ute i isolasjonen ryddet folk seg boplasser, bygget hus, naust og båtstøer for pine ut utkomne av hav og land. Kampen for tilværelsen var nok hard. Hardere enn våre forvente sinn evner forestille seg. Noen få hundreår holdt de det gående der vest. Vi vet det ikke så nøye, bare at i 1432 var det over. De gamle tuftene taler sitt tause språk om slit og flid. En hard tilværelse, javel, men ikke verre enn at når tiden krevde det, fant de rom til å pleie sin gudstro (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

For den trua ble også innført på Røst. Frivillig eller motvillig? — Det kan vi bare gjette oss til.

Imidlertid var røstværingene nokså tidlig ute, og slo i hop ei kirke — på Røstlandet.

Så rare katedralen kan det vel ikke ha vært, en bordsjå nærmest, men likevel et gudshus. Og hit matte storfiellbuen for å pleie sin tro. Alle røstværingene vet hvor Blodgrunnen ligger — et sted "vestaførr". Midt i ferdselåra mellom Storfiellet og Røstlandet (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000).

Blodgrunnen et navn som smaker av uhygge. Selv i dag, med pålitelige draft, seilmerker og elektronsike plottere følger det ikke særlig kos med navnet. Lumsk og forræderisk ligger den der. Na er det så at ethvert sled med respekt for seg selv har et sagn om kirkefolket som kuliseilte så begredelig og omkom i hopetall.

Om storfiellfolket, visstnok 32 i tallet bare fra gården Sand, som i tåke kullseilte og druknet. og dermed ga navnet på nettopp — Blodgrunnen. Bare ei tannlaus kjerring var igjen derute som barnevakt for ett diebarn. Begge for skrøpelige for å gjøre kirkeferd. Sant eller usant?

Trolig et vandesagn. Men tuftene er vitenskapelig bekreftet av arkeologer. (Olsen, Ellingsen, Jensen Sæther & Pedersen, 2000). Dette skulle ha skjedd mellom 1400 (første kirke bygd ca 1400) og før 1432, siden i 1432 vaar Sand ubebyggt, de hadde forlist på Votteskjæret mellom

Storfiellet og Røstlandet som er mostridende med Blodgrunnen... (Simonsen, 1970).

Tema og historiske funn

Tørrfisk og dens tradisjoner

Pietro Querini skrev at det ble bare tatt to slag fisk på Røst; stokkfisk og kveite. Stokkfisk fantes i utrolige mengder mens kveite var det mindre av. Fisken ble tørket uten salt og ble tatt ned når den var tørr som tre. Skulle folk spise den, slo de den først med øksehammeren slik at den ble så trådete som sener, og ble tilsatt smør og krydder for smakens skyld. Kveitene ble delt opp i stykker og saltet. Italienerne foretrakk kveite. I mai reiste røstværingene av sted med 50

bøtter/tønner med fisk til Bergen. Der byttet de fisken mot varer, blant annet brendsel. Denne beretningen viser at fiske etter skrei og kveite var stor handel og at fisket var godt (Sørli bind I, 1976, side 103).

Lundefanging

Kjøttet av lunden utgjorde en viktig del av kostholdet på Røst. Fjærene som var godt egnet til å lage dyner av, byttet de bort mot ved. Skinnet ble hengt opp i taket inne i stua med nebbet på. Når nebbet var fuktig, mente man at det ble uvær (Lindbekk, 1978, side 131).

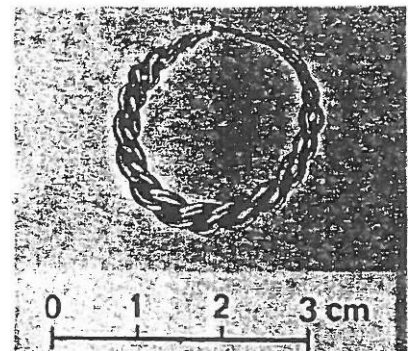
Gjenstander

Dette er en del gjenstander som har blitt funnet på Røst gjennom tidene.

Kuleform av kleberstein fra Ner-Neset. Det er et jordfunn og man kan gjette på at det er kuler til kobbejakt som har vært støpt i denne forma (Lindbekk, 1978, side 175).

Gullring. Sjelden. Edelmetall var forbeholdt en liten gruppe mennesker, overklassen (Ottar, ^{XXXI}).

Statue av ek fra slutten av 1400-årene, forestillende en kronet mannlig helgen, mulig en St. Clay. Statuen omfatter bare brystpartiet og er nedentil avsluttet av et sengotisk

1000 år gammel fingerring av gull fra gården Skau på Røst. Dette er et av de meget få nordiske gullfunn fra vikingetida.

bølgeornament, anbragt som et belte. Begge armer er avbrutt og kronens korsblader mangler.

Malingen er helt defekt og er, der den foreligger, av nyere datum. - Høyde 24 cm.

Deponert av Norsk Folkemuseum, Bygdøy, hvortil den er innkommet fra Røst kirke, Nordland (Tromsø Museum).

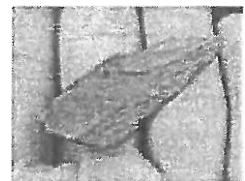
Liten rund sigillstamp av messing. Stykket som nå mangler håndtak har et bumerke i sentralfeltet og omskrift i majuskler: OLEF t TRONSON t. Tverrmål 2,9 cm. Funnet på "Varan", Røst, visstnokk under garden Meland (Tromsø Museum).

Hulmeisel av skifer nærmest som Den arkt. stenald. fig. 129, men betydelig smalere. Bade over- og underside sterkt hvelvet og bare den ene side har antydning til smalside, slik at tverrsnittet blir nærmest ovalt. Lengde 12,3 cm. Stykket er oppgitt funnet på Røstlandet, Røst (Tromsø Museum).

Tre bruddstykker av bakstehelle av skifer av den vanlige fonnen med en mengde innskåme linjer. Stykket har vært lappet ved at det er boret huller som har vært forbundet med tykk kobbertråd. Funnel i en gammel hustuft på Blindheim (ikke I matr.) Røst. Fra samme sted er innsendt en rekke andre saker fra middelalder og hovedsakelig etter reformatorisk tid. Gave fra Karl Blindheim, Røst (Tromsø Museum).

Fragment av en jarstein av kleber, 11 cm l., 5,7 cm br., flekket. 3,5 cm fra den ene ende er en fure rundt om den, og i denne en gjennomboring. Fra gjennomboringen går en fure ned midt ad steinen til den enden som er fjernest hullet. Finneren har skåret bokstaver inn i begge sider. Funnet på 'Husen' på vestsiden av øya Storfjellet, Røst sogn. Hvor det er 2 grupper tufter, ialt 27, firkantede og temmelig små. En hytte er oppført i en av de sydlige. Gitt av hyttens eier, Eivind Ekrem, Vangen (Tromsø Museum).

Firsidet, knogleformet skiferbryne, 2 små avslag (se bilde, eksempel av avslag) av grå Helgelandsflint og 5 avslag av kvartsitt funnet på Stavøya, fra steinalder og middelalder (Tromsø Museum).

Avslag av hvitkvarts, avslag av mørk flint, 4 avslag av flint med cortex, 8 avslag av grålig flint og 2 avslag av flintaktig bergart funnet på Vedøy (Tromsø Museum).

5 deler av ensidig beinkam, halvkuleformet spinnehjul av kleber, halvdel av liten vabeinsrulle av hvalbein, et lite trestykke og spikerrester og 9 beinfragmenter, kan også være mulig gravfunn fra vikingtid/middelalder (Tromsø Museum).

Dessverre finnes alle disse gjenstandene i Tromsø Museum eller andre steder.

Theodor Kittelsen

Tegneren Theodor Kittelsen bodde på Skomvær fyr i nærmere to år i slutten av 1880-årene.

Han har gitt sine skildringer både i form av tegninger og tekster (Lofoten.com, 2006).

Det sies at han kom til Skomvær på avrusning.

Tarebrenning

Røstværingene startet med tarebrenning allerede i 1882. Jod ble utvunnet av tareaska, men det gjaldt å skjøtte brenninga på den rette måten. For prisen på tareaska ble nemlig fastsatt ved analyse av jodinnholdet (Sørli bind 2, 1976, side 273).

Førstegrøden til presten

Fra begynnelsen av 1800 kom en sokneprest ved navn Dahl. Han stevnet almuen i Værøy og Røst for retten fordi de nektet å betale førstegrøden. Tradisjonen hadde sagt at den første båten med fisk en fikk når fisket tok til skulle tilfalle soknepresten som årets førstegrøde. Retten bestemte at menigheten måtte gjøre dette, mens almuen var ikke enig. Men da Dahl dro, gikk den tradisjonen i glemmeboka (Sørli bind 2, 1976, side 120).

Røst som særegent akademi

Røst har vært inspirasjon for mange, spesielt for kunstnere og forfattere.

Kunsterne som; Theodor Kittelsen, Espolin, Karl Erik Harr, Eva Harr og flere.

Forfattere som; Querini, Theodor Kittelsen, Carl Schøyen, Håkan Mørne, Karl Donz og flere (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Første fyrmester på Skomvær var Immanuel Schøyen. Kittelsen var hans svoger, og Carl Schøyen var nevøen til Immanuel. Carl Schøyen ville bli en verdenskjent dikter, men han solgte bare ett fåtalls bøker. Han kom på besøk til onkelen og fikk inspirasjon og var i sin tid en meget berømt, fikk også kunstnerlønn (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Fotografer har også funnet veien til øya spesielt på grunn av det eksepsjonelle lyset som finnes her ute. Blant annet Helge Wold og Stenersen har vært her mye (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Karl Donz var marinbiolog og fikk inspirasjon til å skrive en reiseskildring (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Originale Røstværinger

Greger og Ellingsen (Ystnes) folket er nok de som har vært her ute lengst, ellers er mange flyttet fra andre steder i Norge sa Charles i Varan en gang (Hans Arne Hansen, 2005).

På slutten av 1800 — tallet var det uår i hele Norge, mange dro til Amerika, men det trengtes kapital for å dra dit. Dermed dro mange også til Røst da der var mat å få fremdeles. Det kom folk fra hele landet blant annet Olai Ekrem kom fra Sunnmøre, forfedrene til Jan Skaar var sunnmøringer. Mange kom også fra Moskenes, Flakstad, Skjerstad og andre steder i Nordland (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Væreiersystemet

Væreiersystemet fantes ikke på Røst, ikke i samme utbredelse som i resten av Lofoten. På Røst var fiskerne selveiere og hadde for det meste en egen jordlapp, mens i resten av Lofoten eide væreierne alt. Fiskerene fikk ha regning på butikken som ble betalt når fisket var over, var nok enklere for fiskerene på Røst enn de i resten av Lofoten (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Lyngvær

I gamle dager var der yrende liv på Lyngvær, det var et eget samfunn. Der var butikk, fiskebruk og annet.

Sagn

Kirkesagn

Et gammel sagn forteller at en av kirkene forsvant ei tåkenatt. Da man skulle bygge ny kirke på tomta, måtte man gi opp. Fordi på natta hadde sylstokkene på ett uforklarlig vis flyttet til ett annet sted, lengre øst (Synnes & Hausen, 1990). Finne også en annen versjon av dette sagnet som sier at kirken sank i myra og at den var da borte da folk kom. Men denne kirka brant vel ned... (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Draugen

Draugen var en kjempestor kar i skinnhyr som tok med seg sjømenn til bunn. Noen tror at det kan være sel eller kobbe fiskerne har sett (Sørli bind 2, 1976, side 265).

Finnkonas hevn

For mange år siden kom en finnegutt til Røst, han tok seg hyre på en garnbåt fra stedet. En dag falt han over bord og druknet. Etter noen dager med uvær var finneguttens båtlag på havet og dro garna da de oppdaget at finnegutten var med i garna. Men hovedsmannen ristet av gutten og lot han synke i havet igjen. Da vinterfisket var over dro alle finnmarkingene hjem, og finnguttens mor fikk vite hva som hadde skjedd og at de hadde ristet gutten av garnet. Hun dro til Røst og forbante hovedsmannen at det skulle gå han ille, at det skulle ikke komme fisk utenfor Røst så lenge det fantes rester av finneguttens bein. Etter dette var det svart hav på alle de gode fiskeplassene utenfor Røst. For folket ble det stor nød og fattigdom, de største fiskebrukene måtte stenge og folket på Røst måtte selge de største og beste båtene. Først i de senere år har fisket for Røst tatt seg opp, finneguttens bein er borte(Sørli bind 2, 1976, side 266).

Ellefsnyken og Hernyken

Sagnet sier at røstværingene var så stolte og glade da den første amtmannen kom på besøk at de forærte disse fjellene til staten (Schøyen, 1943).

Skarvenefra Ut-Røst

Folk påstod at her ute i havet en ti kvartmil fra Skomvær skulle det ligge ei øy som så ut som en flat åker og den hevet seg akkurat så mye over havet at kornaksene sto tørre. Det hadde hendt at en fisker kom hjem og fant ett kornstrå som hadde hengt seg fast i en sprekk i roret eller et aks i buken på en torsk og da var fiskeren overbevist om at han hadde seilt over Utrøst (Mørne, 1939, side 134).

Stavøykjerringa

Der var en kvinne som kom fra fastlandet som var gift med en røstværing som bodde på Stavøya. Han eide Stavøya hvor han også hadde "dun og egg" rettigheter, siden Stavøya var også ett egg og

dun vær. På den tiden var Stavøya ett betydelig fuglefjell. Kjerringa til gubben fikk besøk av søsteren sin. Søstra ble så misunnelig på rikdommen til søstra si at hun forbannet/gante (kanskje hun var av samisk avstaming) Stavøya og dermed opphørte Stavøya å være egg og dun vær. Og den dag i dag er der minimalt med fugler der, spesielt når man sammenligner det med de andre fuglefjellene. Finnes en del ørn der (intervju med Hans Arne Hansen, 2005).

Tangsponkjerringa

Mellom huset til Per og Åse eller Anita er der en vei som går til Ystnes. Der var der ei kjen-ing som har vist seg for folk (intervju med Hans Arne Hansen).

Gullgryter

En av de gamle nesboerne hadde en bror i Amerika. Sagnet sier at broren hadde gravd ned to gullgryter og sølv i et naust i Nesset. Så skjedde noe fælt og de måtte dra og det sies at gullskatten fremdeles ligger der (intervju med Hans Arne Hansen).

Austdalskjerringa Storfjellet — Gullet og kjerringa

Der finnes ei historie om ei kjerring som viste seg på Storfjellet...

Fru Hoel

Da man gikk på Røst skole gikk det rykter om at Fru Hoel gikk igjen, men denne damen hadde fremdeles ikke gått bort da disse ryktene oppsto...

Kilder

Dons, Carl. (1946). De tusen øers land. Oslo: Johan Grundt Tanum.

En veiviser til kunsten i Lofoten. (n.d.). Hentet Sep. 10, 2005, fra Welcome to Røst kommune internettside: <http://www.lofoten-art.no/fredrik.htm>.

Hausen, W. (ca. 1990). Røst Kirke. Røst. Oppdatert August 2005 av Ida Pedersen.

Lindbekk, K. (1978). Lofoten og Vesterålens historie: 1500-1700. Stavanger: Felleshistorien for Lofoten og Vesterålen, Dreyer Aksjeselskap.

Lofotl .com (2006). Internettside:
<http://www.lofotl.com/magasin/250303brennevinsdagenb01.htm>

Lofoten Startside.com (2006). Internettside: <http://www.lofoten-startside.no/hulere religion.htm> og <http://www.lofoten-startside.no/kommuner.htm>

Lofoten.com (2006). Internett side: <http://www.lofoten.com/LofotenJr%C3%B8st/rost.htm>,

Myrvang, F. (1994). Nøkkelen til Utrøst. Værøy: Lofotboka forlagNærøy Media.

Mørne, Håkan. (1939). Værbitt sagaland. Andre opplag. Oslo: P.F. Steensballes boghandel eftg..

Olsen, K., Ellingsen, N., Jensen Sæther, F., & Pedersen, A. (2000). Røst kirke 100 år. Kirkeblad for Værøy og Røst. Juli 2000

Ottar. (XXXI). Ottar — Gløtt fra Tromsø Museum XXXI .Om funn og fornminner i Nord Norge.

Røde, Gro. (1996). Veiviseren til Lofotens historie. Lofoten: Lofotrådet.

Røst Kommune. (2005). Handelsstedet Brygga brosjyre. Røst Kommune, Trivsels — og oppvekstetaten.

Schøyen, Carl. (1943). Nord i værene: Skildringer. Sjuende opplag. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Simonsen, P. (1970). Fortidsminner nord for Polarsirkelen. Universitetsforlaget.

Skulpturlandskap Nordland (2006). Internett side:
<http://www.skulpturlandskap.no/Skulpturlandskap/Kunst/ilreir.html>

Stiftelsen Norske Fyr (ca 2000). Informerer om Skomvær Fyr.

Synnes, R. M., & Hausen, W. (1990). Røst kirke 90 år. Kirkeblad for Værøy og Røst, 2(34)

Sørli, D. (1976). Øyfolket - bygdebok for Værøy, bind 1. Kragerø: Naper Boktrykkeri.

Sørli, D. (1976). Øyfolket - bygdebok for Værøy, bind 2. Kragerø: Naper Boktrykkeri.

Organister i Røst kirke:

Aagot Skaar	1914- 1919	Arvid Arntsen vikarierte lenge. men var ansatt fra 1983 _ 1985
Adolf Arntsen	1919 _ 1959	
Solveig Arntsen og Aslaug (f. Arn(sen) vikarierte	1930 - 1934	Margrethe Sellæg Pedersen Alstadvikarierte 1985. _ 1996
Annar Dyrstad	1959	Johan Hals Jørgensen vikarierte fra -91 , ansatt 1996 _ 1999
Hartly Andersen	1964 - 1981	I jubileumsåret har vi ikke fast ansatt organist.

Prester i Røst ktrke på 1900-tallet

Johannes Nikolaisen	1895	! Sverre Nordhus	1963 _ 1969
L. K. B. Holmboc	1903 - 1911	Arne O. Eltevaag	1970 - 1971
S. Johannessen Nigar	- 1914	Svein Andenæs	1972 _ 1975
Wollert Krohn Hansen	1915 _ 1922	Bjørn Olav Bøe	1977 _ 1984
Alfred Storaas	1923 _ 1927	Rolf Martin Synnes	- _ 1990
Bernhard Jens Eggesbøe	1928 - 1935	Sjur Isaksen	1991 _ 1999
Peder M, R. Sefiand	_ 1946	Werner M. Hausen	1987
		Einar Stabell Rasmussen	1946
		- 1957 Morten Hansen Hunstad	1999 _

Haarek Midtgaard

1 957 - 1963

0DDdatert